

C:\Users\Plazma\Desktop\304\Burian_Jan-Cokoli_o_Dansku.PDB

PDB Name: Burian_Jan-Cokoli_o_Dansku
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 7.6.2003
Modification Date: 7.6.2003
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

...COKOLI O DÁNSKU...

(Pohádka o jednom království)

Věnováno Dáše a Erikovi Rytterovým.

A taky Ivě, která nemohla jet,
a samozřejmě Bohdansonovi,
aby mi to do smrti nezapomněl.

Moje žena Iva mi v červnu s definitivní platností oznámila, že musím někam jet, protože je léto a ona nemá dovolenou. Řekl jsem, že pojedu do Dánska. Za prvé proto, že o Dánsku nic nevím, za druhé že je to za rohem, a za třetí - mám tam pár přátel, kteří člověka nechají přespat a řeknou mu něco, co v turistických prospektech nenajde.

To, že jsem o Dánsku nic nevěděl, zase nebyla tak úplně pravda. Když si člověk sedne a začne na nějakou zemi velmi intenzivně myslet, vybaví se mu spousta osob, zvířat a věcí. Tak jsem to zkusil a za chvíli se dostavili - Hans Christian Andersen, Søren Kierkegaard, Tycho de Brahe, ale třeba i šachista Larsen a Anna Karin Bayerová, kterou jsem v šestnácti letech miloval. Naneštěstí jsem nebyl sám, Jean-Luc Godard se s ní seznámil dřív, vzal si ji a udělal z ní slavnou herečku s uměleckým jménem Anna Karina.

Hrál jsem tu hru na vzpomínání celý večer. Když mě přestala bavit, sáhl jsem poprvé do knihovny - a byl jsem ztracen a zachráněn zároveň. Zachráněn proto, že jsem po velmi dlouhé době přestal mít chuť číst noviny, a ztracen proto, že toho, co jsem se chtěl dozvědět, bylo nepředstavitelně mnoho. Teď toho vím víc, a pokud máte zájem, rád se s vámi, vážení, podělím. Můžete to brát i jako pozvánku do blízké spřátelené země, do níž se našinec zatím z nepochopitelných důvodů vůbec nehrne. Během celé cesty jsme spatřili pouze dvě česká auta, dva moravští hoši se odvažovali v zábavním parku Tivoli a u jedné pumpy zpíval z rádia Karel Gott. Německy. Mein Gott!

MOŘE NEVĚŠTILO NIC ŠPATNÉHO

V hlavě mi začala harašit stará historka:

Malý chudý vesnický pasáček jménem Kierkegaard (dánsky to znamená "hřbitov" - hezké jméno...) se rozhodl, že slavnostně prokleje Boha. Učinil tak a Bůh se mu za to odměnil - vyrostl a stal se bohatým a váženým obchodníkem v Kodani. Jeho osobní život však byl tragický. První ženu ztratil velmi brzy, pět ze sedmi dětí mu zemřelo, a když je následovala i jeho druhá žena, nevydržel a svou dávnou příhodu z pastvin vyprávěl nejmladšímu potomkovi. Tím ho traumatizoval na celý život. Nejmladší potomek se jmenoval Søren a v dějinách filozofie bývá označován za otce existencialismu.

Měl jsem utkvělou představu, že jsem tu historku četl ve starém filozofickém slovníku s bílofialovými deskami. Ten slovník mi nějaký lump ukradl a já si teď lámám hlavu, kde ho seženu. To ráno, co mě ta představa nejvíc trápila, jsem dorazil do Brna do antikvariátu a tam, sotva tu historku vypovím, kouknou do regálu a ten nesehnatelný slovník tam leží. Vezmu ho, je v něm záložka, a to přesně na stránce s heslem Søren Kierkegaard! A k tomu ještě za dva dny vyhráli Dánové, původně naprostí outsideři, mistrovství Evropy ve fotbale. Prostě samá mystika.

A tak mě ani nepřekvapilo, když jsem dostal zničehonic asi po roce dopis od Dáši z Kodaně.
"Jestli někdy zavítáte do Skandinávie, jste u nás vždycky vítáni."

S přítelem Bohdanem jsme vyrazili kolem páté hodiny ranní, a když jsme se po obědě kolem jedné ocitli v Lübecku, zjistili jsme, že jsme opravdu na dovolené. Byl to šok. Pro přítele zvlášť, neboť se mi ve slabé chvíli svěřil, že díky přepracování už občas ztrácí paměť, omdlívá a i jinak upadá do celospolečenského bezvědomí. A te_ se najednou motáme kolem kostelů, muzeí a pestrobarevných tržišť v severním Německu a chce se po nás, abychom poznávali cizí země, jedli a vymýšleli si hlouposti. Život je nádherný! A navíc tu ještě většina lidí považuje Bohdana za Švéda! Nakonec i paní bytná v Oldenburgu mu povídala, že má ve Švédsku pozdravovat, i když jsem jí tuším prozradil, že jsme z Prahy. Tak jsem mu začal říkat Bo, celým jménem Bo Bohdanson. A abych netrhal partu, pasoval jsem sám sebe na muže s poněkud tajemným jménem: Giovanni Mario Levinstein alias Honza Kudla. Pod falešnými jmény a s podivnými pasy stále ještě s označením "ČSSR" jsme se pak rozhodli překročit dánské hranice. Bylo ráno a moře nevěstilo nic špatného.

JE TO TU MENŠÍ NEŽ NA MAPĚ!

Trajekt v Puttgarden. Naše škoda Favorit kanárkově žluté barvy zmizela v útrokách plavidla a já jsem hulákal:

"Jsme v lodi, fakticky jsme v lodi!"

"No a co má být?" řekl Švéd vedle mě.

Nemohlo ho to vzrušit, protože už byl v Anglii a bůhví kde ještě. Ale stejně si myslím, že to jen tak hrál, aby byla mezi námi strategická rovnováha. Vyškrábali jsme se na palubu a jali se pozorovat medúzy v moři. Bylo jich tam jako psů.

V dálce se rýsoval nejbližší z dánských ostrovů - Lolland. Když jsme na něj asi za hodinu vyrazili, první, co mě opravdu překvapilo, byla skutečnost, že všechny vzdálenosti jsou tu daleko menší, než jsem si při svých výletech prstem po mapě vysnil. Co nevidět jsme byli v městečku zvaném Maribo, později jsme si málem nevšimli, že míváme ostrovy Falster a Mlín. Ještěže jsem měl mapu a pořádku o tom mluvil. A to je Lolland třetí největší dánský ostrov! Z toho plyne, že i malá země může budit dojem velikosti, stačí ji správně zakreslit do správné mapy.

V Maribo se v roce 1898 narodil spisovatel a pastor Kaj Munk, jedna z nejzajímavějších postav dánské literatury. Zpočátku obdivoval silné osobnosti, jako byl Mussolini, za německé okupace se však stal hrdinou demokratického odboje. Byl bez soudu zastřelen na druhém konci Dánska, na silnici u Silkeborgu. Jeho socha v parku ovšem vypadala jako každá jiná. Tak jsme si ji vyfotili a šli si prohlédnout katedrálu svaté Brigity. Z jedné strany hřbitov, hroby jakoby rozesté v hustě zelené trávě, sem tam živý plot a všude plno Nielsenů, Larsenů a Hansenů. Důstojný klid, ale žádná pompa. Z druhé strany katedrály krásné jezero s lodičkami a ukecanými kachnami. Bylo tu hezky, kdyby člověk měl čas, mohl by si třeba jít do místního muzea železnice anebo si dát osm kilometrů dlouhý výlet autem po safari. My s Bohdansonem jsme to ovšem stihli tunelem na Falster a přes most nad úžinou Storstrømmen, dlouhý skoro tři a půl kilometru, rovnou na Sjælland, největší dánský ostrov.

Nemůžu nevzpomenout na Karla Čapka: "Samá boží pastvina. Nic než velký boží grunt, na němž ani není vidět tu lidskou práci: tak dobře a čistě je udělána. A vypadá to vlastně, jako by to bylo vyňato z obrovské krabice hraček a pěkně rozloženo po hladké rovině..." Jestli chcete vědět, jaká sjéllandská krajina opravdu je, vezměte si k ruce Cestu na sever - spolu s kresbami vydá její popis autorovi téměř na deset stránek. Je to vyčerpávající.

V Néstvedu jsme si dali oběd a pro moučník se rozhodli zajet do blízkého Holme-Olstrupu, kde se nachází nová turistická atrakce - Bonbonland. Přátelé, nedejte se nachytat! Za vstupné, které činí třicet dánských korun (našich skoro sto padesát), tu dostanete jedno lízátko, které místní vyráběč uplácá před vašimi zraky vlastníma rukama. A co je nejhorší, to lízátko je nechutné! Každá slina padesát haléřů a ještě se to lepí na zuby. Než se objednáte k zubaři, můžou si vaše dětičky zatím zaběhat na překážkové dráze nebo se mentálně ztotožnit s některým z pitomých plyšových mutantů, které tu vydávají za zvířátka. Bohdanson tu jako typický Švéd šlohnul jeden bonbón v samošce, ale oni ho nechytli a místo toho obvinili mě z krádeže pohlednice, kterou jsem si poctivě zakoupil u pokladny. I ta socha psa u brány na volkswagenu vypadala, jako když se snaží zbavit břicha bolení. Naschvál jsme se vztekale vyfotografovali před vchodem a uháněli co nejdál odtamtud.

Pár kilometrů za Křge jsme vylezli z auta a šli na pláž. Písek byl hebký jako pudr, v dálce se rýsovala obrovská bílá továrna, moře bylo klidné, modré a zelené a letošní léto na místní poměry neobvykle horké. Brali jsme to nejužšími silnicemi pokud možno po pobřeží a zvolna jsme se namotávali na klubko velkoměsta. Objevovali jsme čtvrti a ulice s podivnými názvy, až jsme se konečně ocitli na mapě Kodaně někde na Frederikssundsvej nebo na Slotsherrensvej,

případně na Nørrebrogade. Když jsme se na mapě našli, obkroužili jsme jako přistávající letadlo kus města, a protože nám Erik s Dášou zakreslili místo, kam se musíme dostat, byla z toho taková legrační dětská bojová hra. Nakonec jsme Tåsingeade našli a zaparkovali. V tu chvíli jeden cyklista předjel zprava a úspěšně nás oddělil od chodníku. Sotva jsem se vzpamatoval a chtěl otevřít dveře, zasvištěl druhý cyklista zleva kolem pootevřených dveří. Názorná škola - poučení číslo jedna: cyklista je tu pán, má absolutní přednost, a poučení číslo dvě: nemá-li ji, platí poučení číslo jedna.

Kolo je, zdá se, nejdůležitější dánský dopravní prostředek. Jezdí na něm naprosto každý, ale hlavně se na něm vozí nebezpečně půvabná stvoření. Jsou všude, ve dne i v noci. Mám podezření, že je to buď nějaká reklamní akce, nebo je poslaly feministky, aby odlákaly pozornost všech chlapů od něčeho nesmírně důležitého. Mělo by se to zjistit...

JÁ BYCH JIM DAL JIŽNÍ MĚSTO

S Dášou jsme se seznámili náhodou, někdy v roce 1983 ve vlaku mezi Berlínem a Prahou. Ona a její dánský manžel Erik studovali v Praze na Akademii výtvarných umění. Po ukončení studia se odstěhovali do Kodaně. Oba pracovali jako asistenti významného mistra monumentálního umění Poula Gernes. Ten založil v opozici proti dánské akademii Experimentální školu a provokoval veřejnost i kolegy umělce nejen svým výtvarným dílem, ale i happeningy a vůbec názory na moderní umění. Erik říká:

"To se třeba malíři celý večer bavili o Gernesovi a pak někdo řekl: >>Co se o něm bavíte, vždyť to vůbec není umělec!<<"

Jak to bývá, po všech provokativních vystoupeních proti akademii nakonec Gernes na její půdě přednáší. Erik mi ukazoval Gernesovy objekty z bienále v Itálii:

"Tohle všechno jsem maloval já," řekl.

Gernes si jednoho dne Erika zavolal a řekl mu:

"Umělcem nebudeš, ale může z tebe být špičkový řemeslník."

A Erik chce být dobrým řemeslníkem. Usměje se a ukáže na svou ženu:

"Přes umění je u nás Dáša."

Z Dášina dopisu někdy kolem roku 1986:

"V poslední době zkoušíme navázat spolupráci s některými architekty a sami zkoušíme dělat svoje nápady, jak zlepšit prostředí a jaké možnosti jsou, jestliže architekti začnou s umělci spolupracovat. Jednotvárnost a anonymita prostředí by se mohla rozzářit v docela živý svět forem a barev. Bohužel není to tak jednoduché. Lidé cestují třeba na Krétu, aby uviděli malované domy, a v podstatě by mohly tyto hodnoty vznikat i nyní, pokud by umělec měl možnost podílet se na tvoření."

Z Dášina dopisu 12.8.1988:

"Betonové králíkární bychom chtěli vystřídat zase lidským obydlím. Malování, sekání do kamenů, práce s betonem a dřevem... Momentálně pracujeme na uměleckém řešení dětského hřiště v královském parku. To zní, že jo? Ale pracujeme na koleně a hodně práce děláme zadarmo."

V poslední době mají oba čím dál tím víc práce. Jejich skupina nazvaná ARABESK dostala například za úkol vyzdobit

asi čtyřicet vchodů do sídlištních domů. Každý jinak. Já bych jim dal k dispozici pražské Jižní Město. Tam by bylo práce na několik lidských životů, jenže do té doby by ty domy nejspíš spadly...

Dáša a Erik nás ubytovali ve svém bytě, dali nám k dispozici velkou manželskou postel a kuchyň a lednici a knihovnu a vlastně vůbec všechno, oč jsme projevíli zájem. Nejdůležitější pro mne byly tisíce informací, které mi zejména Erik denně poskytoval. V tom naprosto přetrumfl neochotnou kancelář na Andersenově bulváru. Když něco nevěděl, ponořil se do dánských knih a trpělivě překládal. Jen jednou jsem ho rozladil, když jsem se ho ptal na problémy s odbory. "Každý, kdo má nějakou profesi, dostane se do odborů, a v případě, že ztratí práci, obdrží devadesát procent platu. Výtvarníci ovšem nikoliv... Víš co, nemáš radši ještě nějaké otázky z naší historie?"

ŽÁDNÍ PSÍCI ZA OKNY

Na jihovýchodě Kodaně začíná ostrov Amager. Jeho západní polovinu tvoří většinou pastviny a vůbec nápadná spousta zeleně. Tato část ostrova byla ještě před druhou světovou válkou bohatě členěná. Když ovšem za okupace Němci vyhlásili, že všichni dánští nezaměstnaní dostanou práci v Německu, rozhodla se dánská vláda přetvořit Vest Amager v souvislou plochu. A Dánové mohli zůstat doma.

Na východě Amageru se v sedmáctém století usadili holandské zelináře a začali obdělávat zdejší skvělou půdu. Později se smísili s dánskými rybáři a vzniklo přístavní městečko Dragør se zvláštní atmosférou. Vyrazili jsme tam s našimi hostiteli na výlet. Vyhнули jsme se hlavní turistické třídě a vydali se na molo postranními uličkami. Nikde ani noha, občas se mihla cyklistka s dětmi - jedno vepředu na sedačce, druhé vzadu na nosiči. Za okny malých žlutých domků se střihanými doškovými střechami spousta květin, hraček, sošek a keramického nádobí. Dáša říká, že když najdeme za oknem figurky dvou psů z čínského porcelánu a budou mít čumáky obrácené do ulice, je to dobré, manžel je na moři, jsme vítáni. Když jsou sošky otočeny dovnitř, bacha. Hledali jsme psíky, a tak nám čas dovolené utěšeně plynul.

Na molo si všichni masožrouti naší výpravy koupili rybu a Erik řekl, že na nedalekém ostrově Saltholm, kam místní obyvatelé často vozívali svůj dobytek na pastvu, dělá hlídač ostrova tradiční racčí omelety. Neptal jsem se, jestli z vajec či rovnou z racků, až se tam vydáte, můžete to zjistit. Na Saltholmu prý také žil a maloval malíř Theodor Phillipsen - vzpomněl jsem si na to, když jsem později v muzeu pozoroval jeho čurající krávy. Musel to být veselý člověk.

Jen tak na okraj: Mohli jste si všimnout tři zajímavých písmenek, která Dánové používají - škrtnuté o (ø), spojené a + e (æ) a kroužkované a (å). Dříve místo toho psali ö, ae nebo aa, ale dnes dávají přednost výše jmenovaným bukvám. Protože mi dělá radost vycházet Dánům vstříc, přizpůsobuji se tomu i já. Ve jménech jako Søren Kierkegaard mi to ale připadalo neucitivé, takže Sřrena Kierkegrlda bych přenechal těm nejprogresivnějším avantgardistům, já už jsem přece jen dvřpadesátý ročník.

JAKO VEJCE VEJCI A KODAK KODAKU

Cestování autobusem je v Kodani jednoduché. Orientace ve městě také, i když jsme tomu v prvních okamžicích bloudění odmítali věřit. Vyšli jsme se k radnici a začali prohlídku města nedaleko sochy Hanse Christiana. Jak jinak.

Stržet je prý nejdelší pěší zóna v Evropě. Vzhledem k tomu, že Bohdanson bydlí na Malostranském náměstí a já padesát metrů od Karlova mostu, nebyla to pro začátek ta pravá volba. Všechny pěší zóny v Evropě se zřejmě začínají vzájemně podobat jako vejce vejci. Jako Kodak Kodaku. Turisti, žebraví muzikanti, ošklivé suvenýry, šmelináři s drogami či valutami, pizzerie, trička, hamburgry, řev. Podivná mezinárodní společnost pojídající pizzu a utápějící se v coca-cole. Chyběl mi už jen ten šíleně falešný houslista z Karlova mostu a jeho Montyho čardáš. Místo toho tu byla Rumunova panova flétna a nějaké balalajky ze Svatého Petěrburgu. A taky ruský voják s garmóškou.

"Tento způsob dobývání Evropy se mi zdá přece jen přijatelnější," řekl Bohdanson. A vzpomněli jsme si na tanky a dlouhé kolony nákladních automobilů s nápisy LJUDI...Ale stejně jsme mu nedali ani ře. Rychle jsme prošli a slíbili si, že sem půjdeme příště jedině před šestou ráno, když tu ještě nebude ani noha. Mám s tím své zkušenosti. Nedávno jsem "pózoval" pro Mladý svět a fotograf Zajíc si vymyslel, že budu na snímku sám na Karlově mostě. Šli jsme tam v šest ráno, ale pořád nám to kazili dva opilí homeless...

První zmínka o Kodani se dochovala z roku 1043, to nás moc zajímat nemusí, stála tu jen rybářská vesnička. Za zakladatele města je považován biskup Absalon, který tu nechal v roce 1167 postavit hrad. Od třináctého století byla Kodaň trnem v oku hanzovním městům, zejména Lübecku, a tak vždycky, když se začala úspěšně vzmáhat, přikvačila závistivecká vojska a Kodaň zničila. Král Christian IV., který se jinak za třicetileté války moc nevyznamenal, dal v sedmáctém století opevnit kodaňský přístav a krátce nato si na opevnění poprvé vylámali Švédové zuby. Přesto bylo město za padesát let znovu zpustošeno, tentokrát generálem Nelsonem & Co., a tak to šlo až do minulého století. A když nebyly války, řádily požáry. Moc památek se tak nedochovalo, skoro žádné v původním stavu. Co si budeme nalhávat, je to také tím, že po třicetileté válce se Kodaň, ležící dříve ve středu Dánska, najednou ocitla na jeho okraji. Dánové tehdy totiž ztratili Skåne a vůbec celý obrovský kus dnešního jižního Švédska, který jim patřil.

Amalienborg - královský palác. Připadal mi mnohem skromnější než na fotografiích. Jeho čtyři křídla utvářejí náměstí, u jezdecké sochy Frederika V. člověk stojí a pozoruje chocholaté příslušníky královské gardy. Ti tu představují jedinou opravdu důslednou noblesu, jinak má člověk pocit, že by si mohl v sousedství sehnat kvartýr a pak koukat, jak královna věší prádlo, nebo poslouchat, jak se hádá s pojišťovákem, když jí proteče strop.

Po chvíli tohoto socialistického snění vykvetla na konci ulice v přístavu obrovitá lodizna jménem Malmö. Královský palác svou pompézností podstatně přetrumfla.

"To je ale hezký domeček," povídám, když jsme se pustili po nábřeží a mezi domy objevili jednu takzvaně supermoderní nestvůrku. "Tam bych chtěl bydlet."

"A v každém pokoji jednu svěrací kazajku," dodal Bohdanson.

Erik nám později vysvětlil, že tento barák stejně jako fontánu a čtyři sloupky naproti Amalienborgu dal postavit Měrský McKinney Mřller, největší dánský milionář. Fontánu daroval královně, a ta, chudák, aby darovanému koni na zoubky nekoukala, nechala ji tam. Pan Mřller totiž není jen tak nějaký strejda. Byl víceméně jako jediný Dán schopen investovat do stavby těžních zařízení, když byla poblíž norských a dánských břehů objevena ropná ložiska možná větší než ta na Blízkém východě.

V přístavu nejprve fotografuji velrybu, abych měl dárek pro Luboše Rychvalského, známého výrobce velryb povltavských. Naši pozornost však naprosto uchvátí asi třicetimetrový jeřáb, na kterém visí hlavou dolů loutka, a jelikož je zavěšená na gumě, která pruží, občas si namočí hlavičku do moře. Po chvíli zjistíme, že to není maňásek, nýbrž dobrovolník rozhodnutý zemřít pro zábavu svou i přihlížejícího davu. Prostě - máte-li chuť, necháte si zavázat nohy a oni vás vyvezou nahoru a shodí po hlavě dolů, guma vás vymrští od hladiny takových patnáct metrů nahoru a pak ještě třeba deset a pět, až se to uklidní, zůstanete nehybně viset a oni vás konečně sundají. Odměnou budiž potlesk. Zkrátka - jsou to hračkové, tihle Dánové...

(Pan František Fröhlich mi te_ v Praze, když to po mně čte, říká, že to není zábava dánská, ale americká a jmenuje se to "bungee jumping". Ať si, myslím si, normální Čech by tam nelez. Jenže pan Fröhlich dodává: "Už se to pěstuje i u nás na Orlíku.")

Víte vy vůbec, jak vznikl ostrov Sjælland? Vikingská bohyně Gefion, vy nevzdělanci, začarovala své čtyři syny do býků a vyorala kus Švédska. Vzniklo tam jezero Vänern a ten vyoraný kus země plácla do moře mezi švédské břehy a Jutský poloostrov. Schválně se poj_te podívat na mapu, najdete tam nezvratný důkaz, že jezero i ostrov mají přibližně stejný tvar.

Gefion s býky vysochal Anders Bundgaard a najdete je při cestě k Malé mořské víle hned za přístavištěm. Turistická literatura se o Bundgaardově soše nezmiňuje, nejspíš nemá žádnou zvláštní hodnotu, ale nás zaujala. Nejen příběhem, ale i energií, která sálá z fontány ve tvaru Sjællandu. Býci a Gefion jsou omývání prudkými proudy vody a všechno to vytváří nad sochou mlžný opar. A hukot a šum vodotrysků vás nenechá v klidu.

Malá mořská víla, symbol Kodaně, známá z každého stánku se suvenýry, je naopak soška překvapivě křehká. S Gefion mají společné jen to, že jsou obě velmi vhodně zakomponovány do exteriéru. Náročnější kulturní konzument mi samozřejmě může snadno dokázat, že jsem naletěl, že jsou to kýče, ale mně to nevadí. Celý ten andersenovský kolorit je přece kýčovitý, a přesto je v něm spousta poezie. Schválně jsem Malou mořskou vílu předčítal večer Bohdansonovi v posteli. A jak se mu usínalo! Prý mu nikdo asi dvacet pět let takhle nečetl... Byl čas udělat kouzlo. Tak jsem silou vůle přivolal toho dne zaručeně nejposlednější vyhlídkovou lo_ a my jsme do ní skočili a za chvíli jsme byli v Benátkách.

Už v Paříži a samozřejmě i v New Yorku se mi osvědčilo podívat se na město z vodní hladiny. Podplouvali jsme nízké stropy kodaňských můstků, motali se kolem obytných lodí, a protože byl víkend, zaznamenávali jsme značné množství večerících kojenců i jiných savců na palubách a vůbec celou tu podvečerní pohodu. A mně bylo na lodi jako Krtkovi z Žabákova dobrodružství, jestli to znáte.

Plavili jsme se úzkým kanálem v Christianshavnu a Dánové o pár sedadel za námi najednou spustili výskot a křik, hvízdali na prsty a mávali rukama. Na balkón v posledním patře čtyřpatrového činžáku se vyvalila celá rozdováděná společnost a zdravila naše bujaré spolecestující. Tetovaný pořez, rozjuchané dámičky a uondaná dítka vystoupili na příští zastávce a hurá na mejdan. My bychom šli s Bohdansonem taky, ale musíme dál na moře a večer do Tivoli. Tam budou všichni.

"ŠMOUHY," ŘEKL, ALE ZKLAMÁN NEBYL

V prospektu jsem se dočetl, že TIVOLI je obráceně I LOVIT, to mě moc nenadchlo, protože se čtením pozpátku mám své zkušenosti. Jednou jsem měl koncert v Děčíně a tam měli piáno značky KNAP. Než jsem ti to přečetl obráceně, nemohl jsem pochopit, proč se na to nedá hrát ni jiného než PANK. Ale Tivoli přece jen není Děčín. Tivoli, jak napsal Čapek, to je hlavní město Kodaně.

Kapitán George Carstensen zřídil v roce 1843 zábavní park. Od té doby prý Tivoli navštívilo 260 miliónů návštěvníků. I ten náš večer jich tam pár miliónů zašlo. Kupodivu se na všechny dostalo místo v restauraci. Těch je tu, nekecám, dvacet osm. Hans Christian Andersen o Carstensenovi řekl, že je génius. To je velmi provokativní myšlenka, ale konec konců, proč ne. Tivoli se stalo určitým symbolem demokracie. Potkávali se tu lidé ze všech společenských vrstev a nijak jim to nevadilo. Taky nás si nikdo nijak zvlášť nevšímal.

Rodinky ve večerních toaletách, hoši v bermudách, invalidní vozíky, turisté, děti, milenci...Mezi pětadvaceti atrakcemi se prý nenachází žádná světová extratřída, ale kouzlo Tivoli zřejmě opravdu dělá jeho zvláštní atmosféra a taky trochu těch sto tisíc žárovek v různých barvách.

Bohdanson se rozhodl, že půjde na horskou dráhu. Nevím proč, asi proto, že ho fascinoval neustálý hrůzyplný jekot těch, co se řítí na vozících nad námi. Chvilí jsem vzdoroval, ale pak jsem si řekl, že si musím za svoje peníze taky něco užít a nemůžu být celý život jen divákem...Tak jsme šli do fronty. Zdálo se, že jsem tam nejstarší, ale vděčný kolega tak dlouho bloudil zrakem po okolí, až mi ukázal stařenku, která stála za námi. To mi dodalo síly. Vzhledem k tomu, že jsem na horské dráze nebyl přibližně třicet let, byl to svým způsobem zážitek. Padali jsme někam, a vždycky když se už zdálo, že z vozíku vypadneme, podlaha se zvedla a přilepila se zpátky k našim zádkům. Bohdanson zářil štěstím, a jak mi

později sdělil, nejvíc ho bavilo představovat si, co asi prožívám já. Není nad to, když si vyberete na cesty dobrého společníka.

Podobné atrakce zřejmě slouží k tomu, aby si po jejich absolvování člověk začal znovu vážit obyčejného života. Dal jsem si pečenou bramboru velkou jako grapefruit a speciálně pro vegetariána politou tatarskou omáčkou. Jiní si k tomu dávali párek nebo nějakou jinou masitou pochoutku. Žvýkal jsem opečenou slupku a čuměl nahoru, kde se na létajících labutích zmítal Bohdanson, protože toho ještě neměl dost.

"Jízda na divokých labutích, z nichž každá je jinak zbarvená, vám umožní uvidět nádherně se otáčející panorama města." To tvrdil prospekt. Bohdanson ovšem zastával poněkud jiný názor:

"Šmouhy," řekl, ale zklamán nebyl.

Létající koberec, to byla v podstatě padající pavlač s padesáti lidmi, ovšem se zařízením, které ji zase vymrštilo nahoru. Mě stála ještě jednu bramboru a Bohdanson šestnáct korun.

"To už bylo zajímavější," povídal potom "Chvillemi volný pád. Dobré."

Na státního notáře slušná recenze.

Ukoptění hlukem, ječením a hudbou, čekali jsme na půlnoční ohňostroj. Carstensenovi husaři prošli v průvodu kolem jako veselé živé loutky. Prý kapitánovi zpočátku přinášeli i dost problémů.

"Má to být legrace z královské gardy?" ptali se někteří. "Ale ne, spíš připomínka Andersenových cínových vojáčků." Obhájl se.

A vůbec - po počátečním odporu k parku si Dánové rychle zvykli a jejich vztah k Tivoli se proměnil v lásku a hrdost. Jedním z aktů německé pomsty za jejich účinné odbojové akce bylo právě vyhození Tivoli do povětří. Dány to prý ranilo na nejcitlivějším místě.

Půlnoční ohňostroj znovu sjednotil všechny - od hráčů v počítačových hernách až po večeřící z luxusních jídelen. Mačkali jsme se u jezírka, ve výhledu nám bránily ospalé děti na ramenou vytrvalých rodičů, a pak začal mumraj střelby, světél a sršení, jaký si nedovedete představit ani ve své nejbujnější fantazii. Nejkomitější byly obdivné výkřiky a potlesky, kterými Dánové celé divadlo provázeli.

Bylo půl jedné a na Andersenově bulváru před Tivoli tisíce lidí sledovaly přehlídku amerických automobilů z padesátých a šedesátých let. Doktor Bohdanson nadšeně povykoval a popisoval mi jejich značky, a než přijel noční autobus, prohlédli jsme si desítky chevroletů, pontiaků, fordů či buicků. S žádným z nich by se člověk nestyděl přijet v Česku na večírek háj sosájety.

Kolem jedné v noci se po městě bezstarostně projížděly desítky cyklistek k naprostému sežrání a ohlodání. Nevím, jaké byly jejich plány na tuto noc, ale myslím, že my jsme v jejich zorném poli nefigurovali.

KRÁL S PÁSKOU NA RUKÁVĚ

Drahnou část dopoledne věnujeme prohlídce Muzea dánského odboje za druhé světové války:

Někdo říká, že z počátku okupace mají Dánové podobné komplexy, jako mívali někteří Češi. Dánové stejně jako my vydali zemi Němcům bez boje. Snad to byl do jisté míry i důsledek politiky jejich předválečného ministerského předsedy Thorvalda Stauninga, jednoho z prvních sociálních demokratů v čele vlády skandinávské země. Ve třicátých

letech prý dokonce chtěl zcela zrušit armádu pod heslem: "Věci politiky je válku odvrátit, ne připravovat."

Po počátečním pasivním odporu připravili Dánové Hitlerovým chlapcům plno pěkných překvapení. Kráčeli jsme s Bohdansonem od vitríny k vitrině a dozvídali se další a další obdivuhodné historky. Třeba tu o zničení německého muničního skladu, kam záškodníci propašovali bombu v base s pivem. Bohdanson zase vyprávěl, nevím, kde to slyšel, jak ve spolupráci s odbojem, respektive s jedním pánem v bílém obleku, na druhý pokus zničila anglická letka velitelství gestapa. Napoprvé došlo prý k záměně mužů v bílém, jeden takový se zrovna potuloval před jiným kodaňským domem...

Zíráme na mapku, na níž je zakreslena hustota sabotáží, jimiž odboj znepríjemňoval Němcům život. Snad na každém centimetru je puntík označující místo, kde došlo ke zničení kolejí.

Němci zpočátku vyhlášovali, že Dánové jako stoprocentní árijci budou žít v takzvaném vzorném protektorátu. Notně je ovšem musel namíchnout král Christian X., který je jednoduše vůbec nebral na vědomí. Jako dřív vyjížděl bez ochrany denně na koni na projíždky po Kodani, zdravil se s Dány, Němce ignoroval. Zvláštní kapitolou historie odboje byl boj za záchranu dánských Židů. Němci původně chtěli i v Dánsku, podobně jako v jiných okupovaných zemích, označit Židy žlutou Davidovou hvězdou, jenže ta je součástí znaku Kodaně a můžete ji spatřit i na oknech v průčelí kostelů. Rozhodli se proto vydat příkaz, že v Dánsku budou Židé nosit na levém rukávu alespoň žlutou pásku. Král Christian X. se o tom dozvěděl a na schůzku s říšským zástupcem u dánské vlády narukoval s páskou na rukávě. V poselství k dánskému lidu pak prohlásil, že mezi Dánem a Židem neexistuje žádný rozdíl a že předpokládá, že každý loajální Dán se zachová stejně. A tak se také stalo a Němci od označování Židů v Dánsku upustili.

Nedá mi to, abych nevzpomněl na Prahu. Vladimír Just, který se mimo jiné zabývá pátráním v různých archívech, mi vyprávěl, že viděl fotografii, na které zhruba dvě stě tisíc obyvatel Prahy hajluje při hymně "Kde domov můj." Ale možná, že to neviděl, byl to jen sen, ošklivý sen...

Když se proslechlo, že Němci chystají transporty dánských Židů do koncentračních táborů, zorganizovali Dánové velkolepou akci: většinu svých židovských spoluobčanů ukryli a tajně přeplavili do Švédska. Mezi vyhnanci byl i nositel Nobelovy ceny Niels Bohr, který se ze Švédska dostal do Spojených států, kde se zúčastnil jako člen "Manhattan Project" práce na vývoji první atomové pumy.

Ze sedmi tisíc Židů žijících v Dánsku jich Němci zajali celkem 474. Tito lidé byli převezeni do Terezína. Ani tam je ovšem nenechali Dánové bez pomoci. Král nepřijal německý diktát a dánští Židé v Terezíně nebyli zbaveni státního občanství. Dánské vládě to umožnilo dosáhnout pro ně určitého výsadního postavení.

V únoru 1944 bylo dánskému Červenému kříži dovoleno poslat do Terezína balíčky a nakonec i zvláštní delegaci. Před jejím příjezdem většinu Dánů přestěhovali do zvláštních bloků: znovu se hodil známý model Potěmkinových vesnic. Po odjezdu delegace tam ovšem směli zůstat. Delegace předala židovským vězňům osobní pozdravy krále Christiana, což byla jistě významná morální vzpruha. V Terezíně zemřelo v roce 1944 padesát sedm Dánů a narodilo se tam pět dětí.

U pokladny muzea jsem si zakoupil dvě drobné knížky a malý odznak s dánskou vlajkou. Hrdě jsem si ji připnul na hru_, a protože byla na šroubek, udělala se mi na tričku malinká dírka.

PLECHOVÁ SYMFONIE

Ve Státním muzeu výtvarných umění se konal "nedělní" koncert, na který nás pozval Erikův a Dášin přítel a bývalý spoluhráč Mikoláše Chadimy z Prahy, nyní z Kodaně - Martin Klapper. Koncert pořádalo Experimentální hudební fórum SKRČP, a tak nás ani nepřekvapilo, že jsme cestou do koncertní síně narazili na vystavená díla Johna Cage. Vypreparovaná piana, grafiky, gramofony v počtu asi deseti, na kterých si můžete najednou pustit, co si vyberete z velkého stohu starých desek. Jmenovalo se to Yellow Music. I když čtyři gramofony měly cedulku MIMO PROVOZ, byl to pořád ještě slušný rachot. Než jsme se prodrali k hudbě dánské, měli jsme toho plné hlavy.

Koncert zahájil veselý človíček Niels Winther. Vypadal jako Tom Waits a za doprovodu syntezátoru myl nádoby na mikrofon a zpíval jakousi parodii na Pucciniho Bohému. Sice jsme mu nerozuměli, ale Dánové se nahlas a nakažlivě chechtali a celé to mělo moc pěknou náladu. Ten nápad s mytím nádobí asi ukradnu.

Náš přítel Martin přišel na řadu jako čtvrtý. Hrál na hračky, foukal brčkem na péra z budíku umístěná na snímáči,

chřestil arzenálem roztodivných nesmyslů, zatímco jeho německý spoluhráč bušil paličkami do elektrické kytary. Jmenovalo se to Robot Mummy vs. the Aztec Bubble.

Vrcholem koncertu bylo vystoupení vysokého krátkovlasého člověka ve velmi uváleném obleku, který se jmenoval Per Oliver Jürgens. Za pomoci kolegy Henninga Frimanna přednesl svou kompozici paličkami na speciálně vyrobenou sadu plechů, kovových krychlí, strun a zvonců. "Plechová symfonie", pořád se mi dralo na mysl. Hřmoty velkých plechových ploch vytvářely až jakési syntezátorové zvuky, jemné tóny strun připevněných k železným konstrukcím čarovaly kouzelné melodie a drobné i velké zvonky a želízka zvonily rytmicky ostře i měkce. K tomu roury od kamen zavěšené na pružinách a dolním koncem dosahující do železné vaničky s vodou ohýbaly při rozkmitání tóny jako pitch bender. Byla to zřejmě improvizace, neboť některé "nástroje" nebyly po celých dvacet minut do hry zapojeny. Ale tolik hudby už jsem dlouho neslyšel.

Dvě další skupiny byly potom už trochu nudné. Když říkám trochu, bavím se vzpomínkou na utrpení, jež tato nekonečná hudební dílka připravila mému příteli Bohdansonovi. Basista třeba už už vypadal, že skončí, dokonce na chvíli zmlkl docela, ale pak začal znovu a znovu opakovat nestravitelné riffy. To byla pro Bohdasona, který na podobném koncertě nikdy nebyl, situace obdobná mé včerejší na horské dráze. I mě rozesmávala představa, co musí prožívat on, víceméně tradicionalista, který se s tímto druhem hudby dosud nesetkal, když už i já toho mám místy dost. Létaující koberec nudy! Fifty fifty!

Hostující skupina Pera Buhla Acse byla zjevně nejslabší, i když jsme nerozuměli textům jejich popěvků. Naštěstí jsem za zády muzikantů spatřil jakéhosi otce s dítětem v náručí. Prohlíželi si pingpongové pátky, které byly součástí díla George Macuniase Fluxed Ping Pong. Jedna pátky byla rozříznutá vejprů a opatřená pantem, jiná měla špunty, další byla jen poloviční a tak dále. Dítěti se pátky zjevně líbily víc než koncert (nám v této fázi rozhodně taky). V jedné z pátek byl uvnitř vyřezán velký otvor. Otec se skrze něj podíval na dítě, dítě ho skrze pátku políbilo. Macunias, pokud by byl normální, musel by se zbláznit radostí...

Kdybyste to potřebovali vědět, tak Per Oliver Jürgens nevystupuje jen se svými želízky, ale hraje i ve skupině Cockpit Music, která už díky Martinovi Klapperovi vystupovala i v Praze. Z jiných dánských alternativních kapel byste si (podle Martina) měli poslechnout Sort Sol (Černé slunce), Gangway a nebo jemnější Trains Boats And Plains. Erik, jehož vkus je konzervativnější, mi naopak nahrál písničky Povla Dissinga, jemuž píše texty i básník Benny Andersen, zappovský bigband Dr. Dupojam, dylanovsko-sprinsteenovského písničkáře C.V.Jürgensena, veselou skupinu Kashmir a dánskou rockovou legendu šedesátých let jménem Eik Skalře. Ten se svou skupinou Steppenulvene (Stepní vlci - podle titulu románu Hermannu Hesse) natočil kdysi první rockovou desku zpívanou dánsky, projedl na motorce lán světa a nakonec spáchal v Indii sebevraždu.

(Když si tenhle odstavec přečetli Rytterovi v Kodani, napsala mi Dáša toto: "Erik protestuje, že není konzervativní, že ti to pouštěl, protože jsi to chtěl slyšet. Tedy Dány. On má rád muziku experimentální a etnickou a říká, že žádná evropská a západní muzika jí nesahá ani po kolena!")

MUŽ, KTERÝ ŽÁDAL POCTIVOST

Je neděle odpoledne a my se motáme po starém kodaňském městě a hledáme sochu Kierkegaarda. Nejprve však narážíme na mohutného Bissenova lva. Je opravdu velký a silný, ale s existencialismem evidentně nechce mít nic společného. Kierkegaarda umístili do parčíku dovnitř areálu kodaňské knihovny, kde jsou tisíce květin a zpívají tam ptáci. Bohdanson prohlašuje, že by tam chtěl být zaměstnán jako zahradník. Přitom má v Praze takové slušné místo...

Sören Kierkegaard, člověk, kvůli jehož spisům se Franz Kafka začal učit dánsky, sedí na židli a něco píše. Psával prý tak, že vyslovoval větu za větou a pak je teprve dával na papír. Zdůvodňoval to tím, že mají-li jeho věty náležitě ožít, je to takto nezbytné.

Když mu bylo dvacet pět let, zemřel jeho nešťastný otec a zanechal mu všechno své jmění. Kierkegaard se rozhodl cele věnovat filozofii a psaní. Jeho údělem prý bylo "v strašlivém utrpení objevit to, co bude prospěšné jiným." Zvolil samotu, rozešel se se snoubenkou, kterou miloval až do konce života, zkrátka rezignoval na lásku i na manželství. Když ve dvaadvaceti letech zemřel, jmění bylo vyčerpáno.

"Kdesi v jednom žalmu se praví o bohatci, že s velkou námahou shromáždí poklad a >>neví, kdo jej zdědí,<<" napsal Kierkegaard, "i já po sobě zanechám ne zrovna malý intelektuální kapitál; ach, ale přitom už vím, kdo jej po mně zdědí: někdo, kdo je mi tak nesmírně protivný a kdo až dosud vždy dědil to nejlepší na světě a bude dědit dál - docent, profesor."

Ve svém časopise Okamžik Kierkegaard útočí na křesťanství a obviňuje je z pohodlnosti, jež Boha pouze uráží. Jaspers říká, že celá společnost je pro Kierkegaarda jen pospolitost lidí, kteří se všichni více nebo méně snaží sobě i jiným zakrývat to, jak to s námi doopravdy je. Kierkegaard nechce po čtenáři, aby jen četl, chce, aby prošel stejnou cestu uvědomění jako autor.

Dánská luteránská církev uspořádala Kierkegaardovi pohřeb v nejvýznamnějším biskupském kostele v Kodani. Přesto se na něj (s výjimkou Brandesovy knihy z roku 1877) téměř na půl století zapomnělo. Koncem století ho objevili nejprve Němci a o dvacet let později Francouzi a Angličané. Dnes se o něm píše jako o křížovatce, na níž se dělí cesty ducha.

Díváme se na jeho sochu, která tak málo prozrazuje, a já vzpomínám na jeho větu: "Křesťanem se zvát nemohu, ale žádám poctivost a tudy chci jít až do konce."

Hrob Sörena Kierkegaarda se nachází na hřbitově Assistens kousek od centra na ulici Nørrebrogade. Na stejném hřbitově je pohřben i Andersen. Když jsem se ptal Erika, stojí-li za to jít se tam podívat, vyprávěl mi historku, která se udála jeho příteli architektovi: Měl práci poblíž hřbitova a jednou si tamtudy zkrátil cestu. Na Andersenově hrobě se za bílého dne milovala dvojice panáků (hoch a děvče - pozn. autora) a hlídal ji pes. Erikův přítel byl samozřejmě překvapen, obešel hrob a šel dál. Cestou spatřil, jak se na ta posvátná místa blíží skupinka japonských turistů s videokamerami. Pro Japonce jistě nezapomenutelná tvář Evropy.

"Jděte raději o pár ulic dál na Blågårdské náměstí," řekl nakonec Erik. "Jsou tam zajímavé staré dělnické domy a hřiště se sochami Kaie Nielsena."

Bloudili jsme kodaňskou "latinskou čtvrtí". Blågårdské náměstí není na turistické mapě nijak zvlášť označeno. Měli jsme nápisy jako SMRT IMPERIALISMU a kubánské vlajky, až jsme se silou vůle doplazili na to zajímavé místo. Uprostřed náměstí je obdélníkové vydlážděné hřiště a na jeho obručníku sedí shrbené kamenné postavy Kaie Nielsena. Jedna ze soch se prý jmenuje Přítel dětí. První setkání s tímto s prominutím geniálním umělcem. V zimě se prý hřiště poleje a může se tu bruslit. Asi si koupím brusle a vrátím se sem.

Dali jsme si s Bohdansonem jedno pivo pod slunečníkem a poseděli. Podnapilý hejhula od vedlejšího stolku na nás pokřikoval, jestli prý jsme Američani, a pak se nachytil na mou dánskou vlaječku na tričku.

"To je nejkrásnější vlajka na světě," řekl a jal se nám tlumočit příběh Dannebrogu, jak v roce 1219 Dánové prohrávali v bitvě s estonskými pohany (pohany nejmenoval) a jak se v rozhodující chvíli s nebe snesla do rukou Dánů červená vlajka s bílým křížem a oni zvítězili. Snažili jsme se podnapilce ohromit historkou českodánského sňatku Valdemara Vítězného a Markéty zvané Dagmar, ale nezabral. Vlajka tvořila jeho komunikační hranici. Tak jsme alespoň společně pozvedli své tuborgy.

ČECHY PLNÉ MEŠIT

"Martine, co tě tady vlastně drží, když už se můžeš klidně vrátit domů?"

"Hlavně sociální zabezpečení a to, že tady vlastním byt. Taky jsem si tu pracně vydobyl skromné místo ve zdejších kulturním dění, což mi zajišťuje podporu mých projektů od ministerstva kultury nebo uměleckých fondů a nadací. Těch je tu opravdu hodně."

Pak se bavíme o životě v Praze a Martin to zakončuje:

"Člověk by se neměl vracet, ale jít pořád někam dopředu, zkoušet nová prostředí a možnosti, jak správně říká můj

známý, fotograf Josef Šnobl z Köln am Main."

Provokuju a pořád se ptám, co mu tady vadí. Jsem jako novinář ze Svazu sovětských spisovatelů, pak to zneužiju ve sdělovacích prostředcích. A Martin je trpělivý, jako by to netušil, a pokračuje:

"Co mi vadí, jsou mladí Dánové. Ta jejich povrchnost. To je tím, že tady se ve školách neučí, tady se diskutuje. Každý má nárok veřejně obhajovat i ten sebeblbější názor, i kdyby se nemělo učit vůbec. Studoval jsem tu filmovou vědu a měli jsme jednoho takového spolužáka. Nemohl jsem pochopit, proč ty jeho vyložené povrchní a pitomé názory pořád ti ostatní brali a vážně rozebírali. Výsledkem takového přístupu je mizerné vzdělání. Říkal jsem jedné holce ze školy, že jsem Čech, a ona, že byla v létě v Turecku a přes Česko jela. Jsou tam prý samé mešity...Ale nenuť mě generalizovat."

Nedalo nám to a zeptali jsme se přítomných, jak hlasovali v referendu o Maastrichtských dohodách a jaký je jejich názor na "jednotnou Evropu", do které my Češi te_ tak urputně chceme. Dáša a Martin ještě neměli hlasovací právo, Erik nás překvapil tím, že hlasoval proti. Z asi hodinového mírně neurovnaného rozhovoru jsme pochopili, že většina Dánů zamítla Maastricht proto, že se nehodlají podřizovat rozhodování "těch byrokratů z Bruselu", že mají obavy o svou identitu. Když jsem se snažil o tom diskutovat, řekl nakonec Erik, že na to, aby mě přesvědčil, neumí dost dobře česky. (Ale já tvrdím, že jeho čeština je skvělá!) Bohdanson zase jako právník neříkal nic, prý by si potřeboval nejdřív prostudovat text té smlouvy, aby přesně věděl, kolik a čeho by Dánové ztratili, tak jsme toho nechali. Ale to vám musím říct: v Kodani, zrovna tak jako v Praze, visí stejné reklamy na stejné mezinárodní zboží, v časopisech propagují stejné americké filmy a obludy z nich a mezi námi děvčaty - všechna milujeme Madonnu a JASONA DONOVANA. Žádný Maastricht na tom nic nezmění.

Tak jsme, jak se někdy říká v politických diskusích, přešli spíš k debatám o tom, co nás spojuje, než o tom, co nás odlišuje. A já jsem nanesl, že mám pocit, že jsme si s Dány bližší než s Němci. Ve stínu velkého Německa vypěstovaly si oba naše národy velmi specifický smysl pro humor. Erik říká, že humor lidí z Jutsku, kde byly tvrdší životní podmínky, je odlišný od humoru sjéllandského - je plný ironie a sarkasmu. Hm...

Nevím, jestli je to v Čechách a na Moravě otázkou rozdílných životních podmínek, myslím, že ne, ale problém určitého odlišného nakládání s jazykem tu pocítuji také. Zejména po nešťastné události, kdy se jednou před lety v moravském sklípku snažil můj bývalý koncertní kolega Jirka Dědeček vyjádřit svůj vrcholný obdiv k vínu pana hostitele a s patosem nám Pražákům vlastním pronesl:

"To víno je jak noha u prdele!"

Chtěl tím zkrátka zdůraznit a oslavit sílu a krásu toho moku. Hostitel se však pod tíhou té urážky takřka nervově zhroutil, opil se a rozbil koštěř. Od té doby si na Moravě dávám bacha, abych ty dobré bodré lidi nějakým sarkasmem nezlikvidoval.

Na Erika to občas zkoušíme s ironií, je neochvějný jako jutská hora.

V historii toho nebylo moc, co by nás s Dány spojovalo, ačkoli nejsme od sebe zase tak vzdáleni, jak by se mohlo zdát. Královna Dagmar je světlou výjimkou. Na sklonku šestnáctého století k nám emigroval Tycho de Brahe, za dalších třicet let ve Válce dánské porazil Albrecht z Valdštejna Christiana IV. a podepsal s ním v Lübecku velmi gentlemanskou dohodu, na jejímž základě Dánsko neztratilo ani pí_ svého území. Co ale dál?

Martin mě přerušuje:

"Christian IV. ale taky pozval do Dánska české skláře a asi jim musel dost dobře zaplatit, protože za zahraniční cestu byl tehdy u nás pro skláře trest smrti. Oni přesto vyrazili a založili v Dánsku sklárny. Zrovna tak legendární pivo Carlsberg prý mají na svědomí čeští sládci."

"O moc víc už toho ale nebude," říkám a děkuji za ty informace. "Ještě snad, že zakladatelem dánské královské kapely byl prý někdo z Brna nebo že první zahraniční fotbalový klub, který hrál v Československu po jeho založení, byl z Dánska a v první české jazzové kapele měli dánského banjistu."

Abych nezůstal pozadu, připomínám cestu Karla Čapka - on licituje Josefem Škvoreckým, který prý Dánsko také navštívil.

("V létě 1967," mohl bych te_ dodat, protože pan Fröhlich mi to potvrdil - byli tam spolu.)

Martin přihazuje ještě Egona Hostovského a já Kafkovu "dánštinu" a snad i fakt, že polární badatel Lange Koch přednášel v roce 1926 o Grónsku na Univerzitě Karlově. Ale to už jsem tak v úzkých s pamětí, že bych byl dodal i to, že Dáša Andrtová a skupina Jablkoň hráli v Roskilde na hudebním festivalu. Zkrátka, moc styků jsme s Dány v historii neměli.

Vlecčems se ovšem od Dánů lišíme: Dánové nezažili padesát let totality, nejsou tak zapšklí a nervózní. Nejdelší vzdálenost od moře je tu asi padesát kilometrů a Dánsko má prý stejně dlouhé mořské pobřeží jako evropská část Ruska. A moře je v Dánech jako v nás vepřový s knedlíkem.

Erik vypráví, že spisovatel Aksel Sandemose, který se narodil v Dánsku a později žil v Norsku, sepsal ve své knížce En

flygtning krydser sitt spor (Uprchlík kříží svou stopu) v roce 1933 přikázání pro Dány, nazývaná janteloven. První z nich například zní:

"Nemysli si, že něco seš!"

"A oni se jimi opravdu řídí," říká Dáša.

V našem Slovníku spisovatelů stojí, že toto dílo patří "k vrcholům románů světové úrovně", nemohli byste ho, prosím vás, někdo přeložit?

PO PRAŽSKÝCH STOPÁCH

I dánští spisovatelé samozřejmě navštěvovali v minulosti Prahu. Sám Hans Christian Andersen tu prý byl. Když jsem na tuto informaci narazil v článku pana Fröhliche, hned jsem mu volal v naději, že se dozvím něco víc. On mi ale mohl pouze sdělit, že se o tom nic neví, jen se prý Andersen kdesi zmiňuje, že se tu zastavil cestou "z Dráž_an do Vídně". Tak jsme se tomu srdečně zasmáli.

Pan Fröhlich ovšem popsal spoustu jiných a mnohem podstatnějších dánsko-českých literárních souvislostí. Půjčil mi o tom pár svých přednášek:

V knížce Život a názory vzpomíná slavný dánský básník Johannes Ewald (1743 - 1781) na svůj pobyt v Praze, kam se dostal v Sedmileté válce jako sedmnáctiletý mladík a kde onemocněl. Píše, že byl v tomto městě obklopen "hordou nelidských katolíků" a že proti nim statečně bránil svou lutherskou víru.

O sto třicet let později dorazil do Prahy významný literární kritik Georg Brandes. Ubytoval se v hotelu U modré hvězdy, v budově, která stávala na místě dnešní banky v ulici Na příkopě. (Bydlili tu svého času i Chopin, Dostojevskij nebo třeba Berlioz.) Georg Brandes popsal, že v hotelu byl "takový randál, jakým ještě v životě netrpěl". Jinak se prý vyjadřoval o Praze a o české společnosti "velice vřele".

U modré hvězdy bydlil pár dní i Herman Bang (1857-1912), dnes vážený a čtený dánský spisovatel. Po jeho pražských stopách se pan Fröhlich také vydal a zavedl ho až do policejního archivu. Jak to tedy bylo?

Devětadvacetiletý spisovatel dorazil do Prahy z Vídně, odkud byl vyštván policejními intrikami, kam původně přibyl z Berlína, když byl vypovězen na základě fejetonu pro Bergens Tidende týkajícího se Jeho Výsosti německého císaře a příslušníků císařské rodiny. Z Vídně současně s Hermanem Bangem přišla i policejní zpráva, kde bylo navíc uvedeno, že spisovatel je "tvor vychloubačný a hádavý", zcela bez peněz a nemá nic než své svršky. Prý také zneužívá svého přítele Maxe Eisfelda k "nepřirozeným nemravným aktům". Zkrátka vyvrhel. Pražská policie, jak vypátral náš člověk (pan Fröhlich), však Hermana Banga příliš netrápila. Opustil drahý hotel a zabydlil se v domě číslo 14 v dnešní Balbínově ulici na Vinohradech. Vyšetřovatel pan Nowotny ohlásil ředitelství, že pan Bang i jeho přítel "byli postaveni pod nenápadný dozor" a o určitém Mistrově zneklidnění svědčí snad jen jeho podpis pod protokolem - podepsal se Herman de Bang, ačkoli šlechticem určitě nebyl.

Herman Bang napsal o Praze oslavnou črtu Zlaté město (1891) a po své druhé návštěvě v listopadu 1904 sérii osmi reportážních článků do novin. Ve Zlatém městě čteme:

"Praho, ty zlaté město se spěchající řekou a vždy čistým vzduchem nad svými vrchy, město s Nepomukovým mostem a omšelými náhrobními kameny českých králů, město dvou národů a věčného boje - každý, kdo tě zná, miluje tě.

Ty jsi člověku neznámému a osamělému dala klid k práci a naději."

Herman Bang dokončil v Praze svou nejslavnější novelu U cesty.

V článku otištěném 21.11.1904 v deníku Křbenhavn Herman Bang píše:

"A jací jsou tedy ti Češi?

Jsou mladí jako děti, jsou marniví a milí jako děti, jsou podezíraví jako děti, hádají a perou se jako děti, jsou netrpěliví jako děti a prostoduší jako děti a mazaní jako děti...

Ale je dobře, že mezi evropskými národy jsou ještě vůbec nějaké děti. Staletí vyčerpávají národy stejně jako léta vyčerpávají člověka..."

Takhle nás viděl ten Dán před téměř sto lety. Divíte se, že jsme ho museli "postavit pod nenápadný dozor"?

VMUČÍRNĚ

Pondělí ráno. Jedeme na výlet směrem na sever podél pobřeží nazývaného dánská Riviéra. Než se ovšem dostaneme z města, zastavujeme u brány pivovaru Tuborg a vcházíme do budovy s nápisem Experimentárium. Zanedlouho tu budou mít Erik s Dášou venku svou výtvarnou výzdobu, ale zatím na to prý nejsou peníze. Snad proto je vstupné tak masité, napadne nás, když platíme padesát korun za lístek.

Experimentárium je snůška všech možných fyzikálních, chemických, matematických či fyziologických ptákovin, které ve vás mají vyvolat komplex méněcennosti, pokud ho ještě nemáte. Pokud už ano, jděte radši vedle na exkurzi do Tuborgu, na závěr prohlídky vám tam dají čerstvé pivo.

Experimentárium, to bylo utrpení. Bohdanson, obecně technicky i jinak podstatně vzdělanější než já, propadl zoufalství jen tehdy, když si poněkolkáté sundával vestu a sako tak, že sako mělo zůstat na něm a vestu měl rafinovaně vyndat rukávem, což bylo něco na způsob paradoxu Möbiovy pásky. Bohdanson obdivuhodně vysoukal vestu a řekl zlomeně: "Stejně tomu nerozumím."

Mně jeho bezradnost trochu uklidnila.

Stáli jsme každý na opačné straně koule o průměru asi tři metry, která byla naplněna CO₂. Mluvili jsme na sebe šeptem a krásně jsme se slyšeli. Když jsem docouval asi patnáct metrů až ke stěně, skvělá slyšitelnost se nezměnila... Totéž se odehrálo po chvíli, když jsme stáli zády k sobě ve vzdálenosti asi dvacet metrů a šeptali do středu velkých parabol. Stáli jsme se obětmi božích vtípků. Zábavná byla roleta s mýdlovou vodou, vytvářející místo jednoduché bubliny velkou bublinovou stěnu. Udivovala nás optická bludiště, vodní víry, experimenty se vzduchem. Nejvíce se nám líbilo ve zvukovém stanu, kde hudba hrála podle toho, jak se kdo hýbal. Tančili jsme tam a skákali, až jsme se za břicha popadali.

Byl tam taky přístroj podobný elektronické váze, který kolenjdoucí pohádkově vyzýval: STOUPNI SI NA MĚ. Bohdanson tak učinil a stroj mu řekl, aby napsal svou výšku. Bohdanson ji napsal, měřil 192 centimetrů. Stroj si ho vážil a pak napsal: GRATULUJI, MÁTE SPRÁVNOU VÁHU. DALŠÍ PROSÍM! Bylo mi trapné neposlechnout. Napsal jsem svou výšku - 177 cm - a už jsem tušil, že bude legrace. MÁTE 42 KGNAD VÁHU! sdělil nám všem ten lumpík. To přehnal.

Pro uklidnění si můžete vzít sluchátka a zasunout jacka do některé ze zdírek ve velkém glóbusu. Podle toho, pro kterou zemi se rozhodnete, tou řečí se vám ve sluchátkách ozvou. Mně se ozvalo:

"Ahoj, tady Mírek. Bydlím v Praze a umím česky počítat do pěti. Jedna, dvě, tři, čtyři, pět..." Mateřština mě potěšila, ale o platnosti této mně blízké matematiky se po návštěvě v experimentální duchovní mučírně dalo s úspěchem pochybovat.

NEMĚLI NA NÁS KOLONKU!

Míjeli jsme krásné přímořské domy, lázeňské hotely a pláže, slunce do toho hebce svítalo a na nebi ani mrak. Silniční dělníci nám anglicky vysvětlili cestu a první zastávka mohla patřit Rungstedu, rodišti spisovatelky Karen Blixenové.

Většina Čechů ji bude znát spíš jako protagonistku filmu Vzpomínky na Afriku, kde ji představovala Meryl Streepová, než jako autorku obdivuhodných povídek. Její život, toť drama samo:

Narodila se 17. dubna 1885 a od svých devětatdvaceti let až do šestačtyřiceti žila v Keni. Tam se vdala za švédského aristokrata, který ji nakazil syfilidou, rozvedla se s ním, zabil se jí jediný přítel, všechny své síly věnovala kávové plantáži u Nairobi, nakonec zkrachovala. Dost na jeden osud. Málo však pro Karen Blixenovou. Rozhodla se začít znovu, změnit život i jméno. Usadila se v Rungstedu a začala psát. Její první kniha - Sedm fantastických příběhů - vyšla v New Yorku a v Londýně anglicky pod pseudonymem Isaac Dinesen a stala se literární senzací roku 1934. Karen Blixenové bylo 49 let. Teprve po dobytí Ameriky a Británie, překládá své dílo do dánštiny a získává si obdiv a srdce své vlasti. Jak prozíravé při znalosti cest, jimiž museli projít Andersen či Kierkegaard, ale i mnozí jiní spisovatelé z malých zemí, kteří doma nebyli proroky.

Po smrti spisovatelky začala jednou ročně vycházet Blixeniana, soubor vědeckých prací na téma jejího života a tvorby. Američanka Judith Thurmanová napsala o Karen Blixenové dílo téměř o šesti stech stranách. Ale to jsou legrácky, důležitější jsou samozřejmě její příběhy samotné. Vystrachal jsem se v Městské knihovně v češtině (v krásném překladu Františka Fröhliche) i ve slovenštině, a sám pro sebe jsem objevil, že ten nádherný film Orsona Wellse z roku 1966 Nesmrtelný příběh je adaptací právě její povídky.

Vzpomínáte? Starý boháč si najme mladého námořníka ("Nechceš si vydělat pět guinejí, chlapče?"), aby udělal dítě jeho mladé ženě a pak o noci všude mluvil, protože tím se legenda tradovaná po staletí stane skutečností. Mladý muž nabídku přijme, a když v závěru po podivuhodné noci odchází, stařec ho zastaví:

"Nyní můžeš ten příběh vypravovat," řekne mu.

"Proč tomu říkáš příběh?" ptá se chlapec

"Protože jsi to i ty sám slyšel vyprávět jako příběh," říká stařec a připomíná chlapci legendu.

"Ale ten příběh není ani v nejmenším to, co se stalo mně. Kdo by mi na lodi věřil, kdybych to vyprávěl? Nevypřávil bych to ani za stokrát pět guinejí."

Život je zkrátka vždycky jiný než legenda.

A taky Babetina hostina byla úspěšně zfilmována. V roce 1988 za ni dostal dánský režisér Gabriel Axel, žijící ve Francii, Oscara za nejlepší zahraniční film.

Stáli jsme u pokladny Muzea Karen Blixenové a slečna, která nám prodala lístky, se zeptala:

"Z které jste, prosím, země? Musím vás zanést do naší statistiky."

Když jsme jí to sdělili, zanesla nás do kolonky "jiné evropské země", protože Československo tam neměli. Polsko ano.

Prohlédli jsme si pečlivou výstavku fotografií a knih, koupili anglickou brožurku a trpělivě počkali na průvodkyni, která nás provede spisovatelčíným domem. Přišla, vzala nás tam spolu s jednou cizinkou a pěti staršími dámami původu tuzemského. Vyslechli jsme asi pětiminutovou přednášku v dánštině, která trvala asi čtyři hodiny, a pak jsme byli vpuštěni do pokojů. Zatímco Dánky hodnotily koberce a vůbec, jak to tam měla zařízený, hledali jsme východ z nouze. Když jsme ho našli, bylo nám podstatně líp.

PILI JAKO DÁNOVÉ!

Je zjištěno a prokázáno, že si Shakespeare Hamleta na Elsinoru vymyslel, neboť tento zemřel o pár století dřív, než hrad Kronborg ve městě Helsingřru spatřil světlo světa. To snad ale nevádí, ne? Co vlastně víme o minulosti? Shakespeare byl chlapík s fantazií - Dánům zajistil slávu Hamletem, nám přisoudil moře v Zimní pohádce. Vrátilo se mu to třeba tím, že v jakési anketě nedávno v Brazílii kdosi odpověděl na otázku, kdo je Shakespeare: "Závodní kůň."

V Helsingřu jsme si pro oběd nevybrali proslulý hotel Hamlet, ani jsme nenavštívili restaurant Ophelia, ale poseděli v hospůdce s krásnou a trochu línou servírkou. V Bohdansonovi se znovu probudila pseudonárodní hrdost a dal si obrovskou kupu švédského kaviáru a mně servírovali zeleninu. Vynahradil jsem si to na zmrzlíně, když jsme se procházeli uličkami kolem náměstí. Asi tři druhy zmrzliny ve velkém a dobrém kornoutu přikryté šlehačkou a vyšperkované špetkou marmelády. Národní zvyk. Anebo jiný druh - hustá bílá smetanová obalená v čokoládovém prachu dohněda. Jen kvůli ní, přátelé, vyražte na sever...

"V Dánsku prý mají starý hrad, jmenuje se Kronborg. Stojí u samého Řresundu, kudy denně pluje na sta lodí, anglických, ruských i pruských. Lodi zdraví starý hrad z děl >>bum!<< a hrad jim odpovídá také z děl >>bum!<<, protože tak si děla říkají >>Dobrý den!<< a >>Děkujeme vám!<<. Takhle začíná vyprávění Hanse Christiana. Lodě tamtudy ještě do poloviny Andersenova života však neproplouvaly tak snadno. Helsingř byl místem, kde se vybíralo clo, neboť průliv odjakživa sloužil k cestě z moře Severního do Baltu. Teprve v roce 1857 prodala dánská vláda evropským zemím a jejich lodím právo volně proplouvat sem a tam. Prý za šedesát miliónů zlatých korun. A na Kronborgu zavládla ona andersenovská idyla.

Kasemata jsme si nenechali ujít. Těšil jsem se na Holgera Dána, hrdinu z rodu blanických rytířů, ale - na rozdíl od našich hochů - má Holger přijít na pomoc Dánům v nejvyšší bojové nouzi úplně sám. Pověst i Andersen se domnívají, že to bude stačit. Zatím "spí a sní, a ve svých snech vidí vše, co se děje nahoře v Dánsku". A vousy mu vězí v mramorovém stole, do kterého mu zarostly.

Sestoupili jsme s Bohdansonem hluboko pod zem, ale místo skutečného Holgera jsme viděli jen náhražkovou sochu, kterou sem dovezli až někdy v našem století. Ještěže to neviděl Hans Christian, bylo by to pro něj těžké zklamání. Vousy tomu umělému vytesanci splývají pohodlně do klína, žádné vrůstání do mramoru - jen pouťová legráčka. Chtěl jsem se odpojit od skupiny, ale nejspíš bych někam spadl...

Věhlas legendy se Dánům vyplatil za německé okupace. Nejslavnější a zřejmě nejtvrdší odbojová skupina, čítající kolem pěti set členů, se jmenovala právě Holger Danske.

V kasematech, kterým my znalci malostranských a hradčanských katakomb můžeme klidně říkat sklípek, bývaly hlavně sklady a věznice. "Jeden čas tu také bydlela vojenská posádka," informovala nás průvodkyně a já si s něhou a láskou vzpomněl na svou modrou knížku. Při obléhání jednou prý došla voda a vojáci fasovali denně šest litrů piva. Nějak si na to zvykli, a když pak vyrazili ze sklípku do Evropy, vzniklo ono příslovce: PIJE JAKO DÁN. To je to, co u nás víme o Dánech. Mnohdy je to dokonce to jediné...

Švédové, kteří prý v minulosti Kronborg nešetřili, decimují tento vznešený kus Dánska dodnes: čtyři kilometry za průlivem stavějí na břehu moře šeredné továrny, a tak jsem se tam cítil trochu jako na Slovensku v Bojnici. V Bojnici je totiž krásný hrad a odporný hotel. Měl jsem to štěstí, že jsem bydlel v odporném hotelu a koukal jsem z okna na krásný hrad. Tady tomu bylo naopak.

Dost ovšem temné minulosti, poskočme rovnýma nohama do žhavého dneška - do slavné galerie Louisiana v Humlebacku. V sytě zeleném trávníku kousek nad mořem se ledabyly povalují sochy třeba od Henryho Moora, chodby jsou plné zvukných jmen předních světových malířů. První seznámení s Dánem Per Kirkebym. ("Ten je tak slavný, že všichni mladí malíři malují jako on," říkal Erik).

Je tu expozice současného španělského umění, ale já marně hledám fotografie Newyorčana Roberta Mapplethorpea, nedávno zemřelého na AIDS, o jejichž provokativnosti jsem četl v Lidových novinách. Dánská ministryně kultury Grethe Rostbřillová při zahájení výstavy řekla:

"Kdo má talent umět se pohoršovat, ať sem jednoduše nechodí."

Až taková věta zdomácní i u nás, budeme v Evropě.

Mapplethorpeova expozice už ovšem skončila a navíc se blížil večer a galerie se zavírala. Tak jsme alespoň narychlo i my vytvořili provokativní fotografii: jeden Miróův ufonek s vyčnívajícím pindíkem mě drží za rameno, zatímco já se cudně zakrývám. Slušná kompozice...

NEBESA JSOU VŠUDE!

Když si v Rungstedu nebo v Humlebøku stoupnete na špičky a podíváte se na moře, můžete vidět ostrov Ven. Lodi se tam dá doplavít z Helsingøru. Tento ostrov věnoval král Frederik II. doživotně jistému Tychonovi de Brahe, aby mohl uskutečnit svůj úmysl povznést hvězdářství. Frederik vykázal Tychonovi roční plat dva tisíce tolarů a nabídl, že uhradí všechny výlohy na stavbu hvězdárny Uranienborg. V roce 1584 vystavěl astronom i Stjerneborg, kde byly nejlepší soudobé přístroje chráněny před větry a špatným počasím. S pomocníky budoval Tycho ostrov jedenáct let a dokončil tu i svou světovou soustavu:

Země stojí uprostřed vesmíru, kolem ní se otáčí Měsíc a Slunce a kolem Slunce se pohybuje ostatních pět planet.

Král Frederik II. navštívil Ven v roce 1586 a byl nadšen. Povolil ročně čtyři sta tolarů Tychonovi ze cla vybíraného v Helsingøru za to, že Tycho sepiše každoročně kalendář a zašle jeden až dva exempláře do rukou Jeho Veličenstva. Tycho obdržel Řád slona, což nám může připadat jemně humorné, neboť je známo, že jako mladý vášnivý šlechtic ztratil v souboji část nosu a používal nástavec ze zlata a stříbra. Ale Frederik to určitě nemyslel špatně. Po jeho smrti už se Tychonovi v Dánsku moc nevedlo. Již před mnoha lety se oženil s nevěstou, která nebyla šlechtického původu, a už tehdy musel král zasahovat na její obranu před dvorem a šlechtou. Nyní se Tychonova žena Kristina stala znovu záminkou intrik proti němu. Navíc prý osobně urazil jakéhosi hofmistra a tak dále a tak dál. Z Dánska byl vyštván a jeho ostrov byl ponechán zkáze. Když opouštěl vlast, pronesl Tycho de Brahe slavnou větu:

"Nebesa jsou všude, více mi netřeba."

Po krátkém pobytu v severním Německu přijal pozvání císaře Rudolfa II., zprostředkované osobním lékařem císaře, astronomem Tadeášem Hájkem, s nímž si už dlouho vyměňoval korespondenci. Císař jmenoval Tychona tajným radou a dokonce dopomohl jeho synovi dopravit zbylé přístroje z ostrova Hven do Benátek nad Jizerou. Na konci roku 1600 se Tycho přestěhoval do Prahy do domu U zlatého noha na místě nynějšího čísla 76 na Novém Světě a začal pracovat v domě na Pohořelci, v němž je dnes paradoxně gymnázium Jana Keplera. Stojí tam i sousoší Keplera a Tychona, kterému odjakživa říkám "Dva opilci, vracející se z flámu."

O legendární smrti Tychona de Brahe, kterému prý praskl močový měchýř, neboť na audienci u Petra Voka zadržel potřebu, se již dost napochybovali Ludvík Souček i moje žena lékařka. Příliš ji připomínat asi nemá cenu. Snad jen tolik, že se mezi pražskými studenty svého času v hospodách hrála hra na Tychona - kdo vypije nejvíc piv při zadržení, je Tycho. Napínává zábava, že?

Tycho zemřel v padesáti čtyřech letech a s velkou slávou byl 4. listopadu 1601 pohřben v Týnském chrámu v Praze na Staroměstském náměstí. Slovný doktor Ján Jessenius, který byl takřka nachlup za dvacet let poté o pár metrů dál popraven a rozčtvrcen, měl nad Tychonem pohřební řeč. Za tři roky byla vedle manžela pochována i jeho věrná choť Kristina. Náhrobek nese nápis:

Non fasces nec opes, sola artis sceptrum perenat - ani moc, ani bohatství, jen vláda umění je věčná.

A taky:

Esse potius quam haberi - lepší je něčím být, než být jen za něco považován!

VŽÁRU NOCI

Vrátili jsme se z výletu a na základě nabádání našich dánských přátel a časopisu Cats, skandinávského magazínu pro muže, jsme vyrazili za sexem na Vesterbrogade a Istedgade. Pár prodejen s umělými penisy a vaginami a sem tam nějaká štětka. V lepším případě autoerotické kabinky a video. To tedy příště pojedeme rádit radši do Františkových Lázní. Co vám budu povídat, dal jsem Bohdansonovi úkol, aby mi na tu noc sehnal nějakou cyklistku, která bude inteligentní a bude na mě hodná a bude mě držet za ruku a vyprávět mi o Kierkegaardovi a taky bude pro Maastrichtské smlouvy. Jenže žádné takové tam nebyly, tak jsme to vzali kolem potemnělé Andersenovy sochy u radnice přes Strøget a lesem asi tak tisíce zaparkovaných kol na Radhusstrøde do střediska zvaného Huset ("Dům").

Dali jsme si tam ve velmi příjemné a levné studentské kavárně kávu a prohlíželi si prospekty s kulturními programy na toto léto. Za pár dní začíná v Kodani filmový festival. Bude probíhat v deseti kinech najednou. Jenže to už my budeme doma vybírat, kde zrovna nedávají Batmana. Divadlo U víly hraje denně kromě neděle Marka Twaina, H.C.Andersena a Antona Chekhova, "tři z nejlepších světových spisovatelů". V Třnderu v jižním Jutsku za dva týdny začíná 18. ročník Třnder Folk Festivalu - na plakátku je asi čtyřicet skupin z USA, Skotska, Irska, Dánska, Švédska, Francie a taky Povel Dissing se slavným Bennym Andersenem. Jenže to už budu hrát na "folkáčském fest'áku" v Hradci nad Moravicí. Další a další plakátky zvou na desítky jiných akcí - opery, výstavy fotografií, katastrofické divadelní hry, koncerty reggae a tak dále. Půlka z toho se odehrává v domě, ve kterém zrovna sedíme. Je tu příliš kulturně, odcházíme někam do hospody.

Nacházíme dvě poslední otevřené putyky v Nyhavnu, kdysi slavném semeništi neřesti, dnes milé atrakci pro cizince a dánské noční ptáky. Více než desítka barevných a útulných domků s hospůdkami a na druhé straně ulice - přes kanál s lodicemi - Akademie výtvarných umění. Když tu ještě pulsoval skutečný život, přivydělávaly si prý lehké holky v Akademii jako modelky. Akademické modelky si zase mohly přilepšovat naproti...

I přes den je tu krásně, te_ kolem jedné v noci jsme zapadli do lokálu, kde řádl asi padesátiletý obtloustlý kytarista a extatický harmonikář a vařili spolu taliánské šlágry z padesátých let jako zamlada. Hosté nevydrželi sedět. Na ploše tři krát tři metry rajtovali italští turisté s přestárlými dánskými štěťulemi, opilý námořník a miniaturní stařenkou v klobouku f la Giulietta Masina, která šla náhodou kolem. Prostě Amarcord po dánsku. Lepší než sex, jak pravil jeden seržant, když v americkém filmu lákal mladé kluky do armády popisováním toho, co se děje, když začne útok.

Vedlejší hospoda stejných rozměrů byla skoro prázdná. Jeden opilec, neustále zvedající sklenici, nás naučil říkat "skal!" [skól!], jako že tedy "Na zdraví!". Dva hosté u baru řešili s barmankou nějaké vážné problémy. Tři kroky od nás ovšem mladý kytarista s neuvěřitelným nasazením za pomoci automatického bubeníka vypaloval jeden rokenrol za druhým. A že mu to tak šlo a furt se koukal na nás, dali jsme mu jednoho dánského bůra, což je taková mince, do které je vyvrtaná díra. A já jsem pak poprvé v životě řídil auto poté, co jsem vypil jedno pivo. Ale tady se to, pane strážní, může.

VKRÁLOVSTVÍ PANA OLSENA

Ráno posledního kodaňského dne jsme se začali probírat v Christianii, v místě proslulém komunami hippies a jiných kolektivistů a taky známém útočišti narkomanů. Christianie začala vznikat v roce 1971 jako nový typ rodinného a společenského soužití. Ale do soukromí jsme jim nevlezli, já tu zůstat nechtěl, mám svou komunu v Praze. Procházeli jsme se podél kanálu a mžourali do sluníčka. Naším prvním cílem bylo Dánské filmové muzeum, ale kdosi nám tam oznámil, že je zrušeno. A přitom jsem se na oživlé obrázky tolik těšil!

Dánsko bývalo filmovou velmocí. Zakladatel společnosti Nordisk Films Kompagni Ole Olsen otevřel v Kodani kino v roce 1905 a jako první na světě začal natáčet dlouhometrážní filmy. Po dlouhou dobu byla jeho společnost vedle francouzské firmy Pathé nejvýznamnější v Evropě. V dánských filmech se ujal "zákon nešťastného konce (un-happy-end)" a prý se tak vžil, že když nějaký film náhodou dopadl dobře, překvapení diváci proti tomu protestovali.

První skutečně světovou filmovou hvězdou se stala Dánka Asta Nielsenová, která vytvořila typ ženy-vampa. Georges Sadoul o ní v Dějinách filmu napsal: "Nezdolná vášeň poznamenala tvář tragédky hlubokými a poněkud tvrdými, ale nesmírně působivými rysy." Poetičtější charakteristiku podal básník Guillaume Apollinaire: "Je vším - vizí pijáka i snem osamělce." Asta Nielsenová předváděla na plátně dosud neviděný způsob herectví - raději nedohrávala, než by přehrávala. Proto prý dokázala vytvořit ve filmu dojem živého člověka, a ne loutky. Její smyslnost byla umocňována scénami vášnivých polibků, které tou dobou byly například ve Francii považovány za chlípné a pobuřující. Sadoul soudí, že dánská kinematografie do roku 1927 byla předobrazem hollywoodského světa, jemuž dodala právě dvě nezbytné rekvizity - vampa a polibek. První americký vamp měl dokonce dánský pseudonym: Theda Bara.

Že mělo tehdejší publikum asi odlišný vkus od dnešního lze soudit i z toho, že erotický symbol Asta Nielsenová se proslavil mimo jiné i vážnou mužskou rolí - Hamletem (v roce 1920). Představte si, že by si takovou úlohu zkusila třeba Brigitte Bardotová v šedesátých letech nebo Julie Robertsová dnes.

Asta Nielsenová natočila poslední film v roce 1932. O třináct let později vydala své paměti Mlčící múza a až do smrti v roce 1972 byla v Kodani správkyní kina. Její nejpobulárnější mužský protějšek Waldemar Psilander, který natočil osmdesát filmů, byl již 55 let po smrti. Spáchal sebevraždu v době, kdy byl na vrcholu slávy.

Jinou světově proslulou hvězdnou dvojicí byli Pat a Patachon (dánsky "Fy og Bi"). Dlouhán Pat, vlastním jménem Carl Schenström (1881-1942), a mrňous Patachon - Harald Madsen (1890-1949) se proslavili jako první groteskní dvojice. Podobně jako řada jejich amerických kolegů umělecky nepřežili vznik zvukového filmu.

Velkou postavou dánského filmu je Carl Theodor Dreyer. Mám s ním veselou příhodu:

V době mého předcestovního dánského třeštění jsme si se ženou urvali pár volných dní, abychom se mohli zúčastnit každoroční Letní filmové školy, tentokrát v Uherském Hradišti. Sjíždějí se tam pravidelně "davy" filmových fanatiků. Po cestě povídám Ivě:

"Nikdy jsem neviděl žádný Dreyerův film, jak bez toho můžu jet do Dánska!" (Jak vidíte, bylo to se mnou na pováženou.)

"Kéž by tam aspoň jeden dávali!"

Co vám budu povídat, dávali jich tam rovnou pět! Vstával jsem ráno v sedm, abych stihl první promítání, a hned úvodní Dreyerův kammerspiel Pán domu aneb Tyranův pád mi udělal obrovskou radost. A nebyl jsem sám. Po zhlédnutí tohoto černobílého a němého snímku z roku 1925 několik desítek diváků z roku 1992 nadšeně zatleskalo!

Pán domu je komedie s trochou klaustrofobie, která je vyvolávána úmyslně, dokonce i tím, že režisér nechal zbudovat pro natáčení byt o zmenšených rozměrech a kvůli iluzi zavedl prý i opravdické elektrické vedení, plyn, vodovod a podobně. Příběh je jednoduchý - domácí tyran otravuje manželku, která ho miluje, dítě, tchyni a dokonce kouřem z dýmky deptá kanárka. Jednoho dne to přežene, žena mu uteče a místo ní se do bytu nastěhuje jeho stará chůva. Teprve nyní muž zjistí, jaký je jeho žena poklad, a změní své chování. Všechno dobře dopadne, dospěje až k doznání:

"My muži jsme přece tak hloupí! Myslíme si, že veškeré břemeno neseme my sami, protože vyděláváme peníze! Ve skutečnosti ovšem všechno záleží na ní!"

A tak film za všeobecného veselí a odpuštění může skončit. Chůva Mathilde Nielsenové je ovšem nezapomenutelná.

"Kdo je Eriksen?" ptá se žárlivý tyran. A ona odpovídá:

"Zdá se, že je to nějaký muž."

Carl Theodor Dreyer (1889 - 1968) netočil samozřejmě komedie, svá díla nazýval duchovními filmy. Od horroru Upír

aneb Podivné dobrodružství Davida Graye, přes pokus o natočení "denního snu", ve kterém skutečná hrůza je spíš záležitostí našeho podvědomí, až po mystické drama z doby pálení čarodějnic Den hněvu a slavné Munkovo Slovo. Díky nepříznivým podmínkám pro natáčení v Dánsku prožil půlku života v cizině a leckdy musel čekat na možnost další práce dlouhá léta. Dnes je vedle Ingmara Bergmana považován za nejvýraznější skandinávskou režisérskou osobnost v celé filmové historii.

Falešná stopa: dánský režisér Stellan Rye natočil v roce 1913 v Německu film Pražský student, ale s Prahou to nemělo vůbec nic společného. O rok později Rye zahynul na frontě světové války.

Dánsko má i dnes určitě několik nepřehlédnutelných filmařských osobností. Průběžně vás o nich budeme informovat, neboť v publikaci Stručný přehled tvorby 250 zahraničních režisérů není ani jeden Dán.

O sympatickém provokatérovi jménem Jens Jørgen Thorsen nám vyprávěli Erik s Dášou. Tiché dny v Clichy podle Henryho Millera, které natočil, asi znáte, ale jeho hlavní hádanice se odehrávaly kolem snímku Kristus se vrátí. Na jeho výrobu nejprve obdržel státní dotaci, ale pak vláda dělala, co mohla, aby se natáčení odložilo, protože Thorsen pojal Ježíška - eufemisticky řečeno - nepřiliš duchovně. Už jednou si ministerstvo dopravy vymýnilo, že bude odstraněna Thorsenova malba Krista s nadměrným přirozením, kterou byla vyzdobena železniční stanice v Birkerødu. Nakonec však stejně Thorsenův film spatřil světlo světa. Jen to, prosím vás, radši moc nikde neříkejte...

Jinou zajímavou osobností je podle Erika komediální tvůrce Erik Clausen. Jeho film Casablanca jsme marně sháněli ve videoprodějnách, měli tam jen Casablanku s Bogardem, i když prodavači Clausenův film znali. Je to příběh člověka, jenž po celý život touží dělat cirkusáka. Chce koupit dělo, které vystřeluje lidi, a když ho ke konci filmu opravdu koupí, zdá se, že se mu sny vyplní. Jenže, znáte to, pak se to zase zvrtně - on a jeho partner, dříve umývač oken (Leif Sylvester), nejenže vorají všechna čísla i levitaci, ale nakonec ze soucitu svedou tlustou manželku jednoho místního občana a kdosi jim zapálí všechny jejich věci. Oni pak, pašáci, začínají zase nanovo. Zkrátka prima film. Škoda, že místo něj nabízejí prodejny videokazet radši tisíce pornáčů.

JE SEX SPROSTÝ?

Abychom se odreagovali od toho, že nám zrušili muzeum, vyrazili jsme znovu na tu mírně nemravnou Vesterbrogade, a to přímo do Erotického muzea. Hezká blondýnka nám prodala lístky a já jsem si koupil pohlednici nahého děvčete na Andersenově pomníku. Líbila se mi. První dvě patra byla ve znamení obrázků z historie, všech možných pikanterií a sexuálních zlotřilostí, bičů a nástavců. Jak jsme stoupali ke čtvrtému patru, přibývalo současnosti. Kdybychom uměli dánsky, dozvěděli bychom se spoustu pepných historek o slavných lidech, takhle nám musela stačit informace, že první legální nevěstinec byl v Kodani povolen v roce 1901, cenzura byla totálně zrušena v roce 1969 a první pornofilm spatřil světlo světa o dva roky později. Tady ho každou chvíli promítají, zřejmě z nostalgie.

Autor andersenovského aktu Ole Ege měl výstavu ve třetím patře. Byla tam spousta masa, ale taky trocha poezie. Mně se prostě ty jeho ženské tak líbily, že jsem ztratil představu, kde je hranice mezi uměním a životem. Aneb, jak praví Woody Allen: "Je sex sprostý? Když se dělá správně, tak ano." Byly tam třeba dvě fotografie jedné krásné černošky. První byla portrét, druhá úplně naopak. V naprosté temnotě místnosti i těla svítil jen jeden hebký a růžový bod. "Ole Ege: Světlo v temnotách", řekl jsem Bohdansonovi.

Dánští umělci mají ještě jeden primát. V roce 1949 natočila režisérka Alice O'Fredericksová film Vi vil have et barn (Chceme dítě) a poprvé ukázala filmovým divákům, jak vypadá opravdový porod člověka.

V posledním patře byla umístěna populární sbírka nafukovacích a všelijak jinak vylepšených erotických pomůcek, jejichž rozměry nás leckdy vyváděly z konceptu. Nejsrandovnější ale byla videoprojekce pornofilmů, která se odehrávala na dvanácti velkých obrazovkách najednou. Na každé televizi jiný film, to bylo něco. Všeobecné radovánky nahlas komentovali místní exhibicionisté, takže to zase taková legrace nebyla. Další patro už dům neměl, tak jsme zase sestoupili na zem a šli do galerie.

MUZEUM POSTAVENÉ Z PIVA

Ny Carlsberg Glyptotek, největší severoevropská sbírka starověkého umění, ale i soch a obrazů z 19. a 20. století, má na české poměry až trochu zahanbující historii. V roce 1847 založil J.C.Jacobsen pivovar a jeho syn Carl za necelé čtvrtstoletí podnik výrazně zvelebil. Zisky z piva byly tak obrovské, že Jacobsenové mohli v roce 1876 založit Carlsberskou nadaci a z ní podporovat kdekoli. Mimo jiné i národní historické muzeum v Hillerřdu a třeba i rozvoj tzv. parkové kultury. Myslím, že v Kodani není parku bez sochy nebo nějakého solidního pomníku. Carl Jacobsen a jeho žena Ottilie nashromáždili neuvěřitelnou sbírku egyptského, řeckého, římského a blízkovýchodního umění, navezli do své Glyptotéky tucty Degasů, Rodinů, Gauguinů, ale také nasbírali mnoho obrazů dánských, které se dnes vystavují pod titulem Zlatý věk dánského malířství. A já, chlapec z Prahy, zrozený nedaleko hospody U Tomáše a vychovaný poblíž restaurace U černého vola, se ptám: Co my Češi máme z piva? A odpovím si sám: Mozoly!

Nejvíce mě samozřejmě zajímali Dánové. Poprvé jsem tu viděl křehké plátno malíře jménem Vilhelm Hammershoi z roku 1906, plné nádherného světla a jasu. Před několika lety prý jakýsi sběratel zaplatil v Americe za jeho obraz zhruba milion dánských korun a od té doby začali Dánové hledat jeho zapomenutá plátna po různých koutech svých muzeí. Erik říkal, že pracoval ve Státním muzeu a že ty obrazy nemohli nikde najít a nadávali, že jich visí tak málo a jsou tak špatně umístěné.

S Dánskem bývaly na štíru i některé legendární osobnosti, třeba Paul Gauguin. Pro něj ztělesňovala tuto zemi jeho manželka, Dánka Mette Sophie Gadová, od které utekl až na Tahiti, a ještě ji pak pomluvili různí malířovi životopisci. My jsme u toho samozřejmě nebyli, tak nemůžeme vědět, jak to doopravdy bylo. Faktem zůstává, že jejich syn Jean Gauguin (1881 Paříž - 1961 Kodaň) se stal významným dánským výtvarníkem. Jeho nosatá hlava na mě vykukuje z Erikovy encyklopedie.

Vedle představitelů klasicismu, jako byli Thorvaldsen, Jerichau či otec a syn Bissenové, najdete v Glyptotéce spoustu milenců a aktů od Gerharda Henninga, ale hlavně nádherné legrace od Kaie Nielsena, našeho známého z Blågårdského náměstí. Kdybych uměl dánsky, přeložil bych vám o něm celou brožurku, možná bych se o něm pokusil napsat román, protože jsem se do něj zamiloval, jak už se chlap do chlapa může. Jenže Dánové (nebo alespoň někteří z nich, promiň, Eriku) se ho snaží před světem utajit a maskují dánské sochařství gigantickým Thorvaldsenem, který je u mě, nezdvořile řečeno, proti Kai Nielsenovi mamutí hroudou kamení. Marně jsem u pokladen muzeí mezi pohlednicemi, prospekty, katalogy a publikacemi o všech možných zahraničních umělcích hledal něco od Kaie Nielsena. V Glyptotéce měli alespoň pohlednici jeho mramorové Vodní matky. Uprostřed jezírka pololeží polosedí krásná a svalnatá ženská, po které se převalují a kterou ožihávají miniaturní nemluvnátka. Kašna je umístěna v zimní zahradě Glyptotéky na opravdu nepřehlédnutelném místě. Jinak ovšem v pokladně neměli vůbec nic, ani jednu fotografii z děl umístěných v této galerii. Tak dlouho jsem kňučel a žadonil, až se prodavače zželelo poutníka a věnovala mi zadarmo jeden starý Nielsenův katalog vydaný v dánštině. Není tam sice ani jeho Léda s labutí, ani jeho Léda bez labutě, ale je tam alespoň vyfotografována busta boxera Dicka Nelsona, jejíž přeražený nos mě taky uchvátil. A navíc tam je malá soška Děvčátka, které si cucá palec u nohy z roku 1907 a pár dalších krásných kousků. Rád bych touto cestou galerii poděkoval a jako výraz vděčnosti jim pošlu své povídání o Dánsku v češtině.

To byl vůbec problém. Dánové nemají rádi Němce a nebaví je mluvit německy. Bohdanson umí německy skvěle, a tak když někde v galeriích byly náhodou popisky pod exponáty v němčině, byla to pohoda. On má sice vrozenou vadu zaostřování zraku, takže může bez problémů číst jen novinové titulky a velké nápisy, ale dělali jsme to tak, že jsem mu prostě četl německé věty nahlas a on je překládal. Neumím německy, tak jsme si užili legraci.

Prakticky všichni Dánové mluví anglicky. V některých výstavních síních však zřejmě jacísi totální odpůrci všech, nikoli pouze Maastrichtských dohod, urvali anglické informační cedulky a nechali tam jen dánské, v lepším případě švédské. Mrzelo mě to hlavně tehdy, když jsem se chtěl dozvědět něco o lidech jako je třeba Kai Nielsen. Jinak to chápu - co je komu do toho, my si mezi sebou rozumíme, neboli vzpomínám na jeden ze "slavných" výroků Andreje Stankoviče: "Je něco finského ve státě dánském."

PŘEKVAPENÍ V PLANETÁRIU

Do planetária se Bohdansonovi nechtělo, nejspíš má ještě zafixované povinné školní návštěvy v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka, anebo to v něm vzbuzuje deanovskou fóbii z Rebela bez příčiny, nevím. Přemluvil jsem ho, abychom tam alespoň jukli, když už se to jmenuje Planetárium Tychona de Brahe a je to takové pěkné nové stavení. U pokladny nás ovšem čekalo překvapení - za necelou hodinu začínala projekce amerického superfilmu Blue Planet, který jsem měl možnost vidět před rokem ve Washingtonu a ani ve snu by mě nenapadlo, že někdy dorazí do Evropy. Snažil jsem se Bohdansonu navnadit a on nakonec uvěřil, že je to něco do té míry mimořádného, že je třeba obětovat masitých šedesát korun dánských.

Čas do začátku filmu jsme vyplnili prohlídkou expozice, kde jsme kromě Tychona a různých modelů planetárních systémů všeho druhu objevili i Oleho Rømera, dánského astronoma, který koncem sedmnáctého století vypočítal podle zpoždění dob zatmění Jupiterových měsíců rychlost světla.

Možná, že by bylo dobré připomenout, že Dánové mají velkou spoustu nositelů Nobelových cen, nejen Nielse Bohra, o kterém už byla řeč. V roce 1922, kdy Bohr cenu obdržel, se mu narodil syn Íge. Íge Bohr dostal Nobelovu cenu v sedmdesátých letech spolu s B.R. Mottelsonem. Velmi uznávaná je dánská medicína. Nobelovky: August Krogh (1874-1949) za práci v oboru fyziologie, Niels Ryberg Finsen (1860-1904) jako zakladatel světelné terapie, Johannes Fibiger (1867-1928) za výzkum rakoviny a Henrik Dam (1895-1976) za objev vitamínu K.

Mimochodem: tři Dánové získali Nobelovu cenu za literaturu - Karl Gjellerup a Henrik Pontoppidan společně v roce 1917 a Johannes Vilhelm Jensen v roce 1944. Na Karen Blixenovou už cena nezbyla. Při každoročním švédském "tahání slámky" si vždycky vzpomenu na to, jak se ptali Williama Saroyana, co říká tomu, že dosud není laureátem Nobelovy ceny za literaturu. Prý odpověděl: "Mám takové nápady na knihy, za které bych ji mohl dostat. Jenomže mě vždycky napadají mezi čtvrtou a pátou hodinou ránní, a to se radši obrátím na druhý bok a spím dál."

Když jsme vstoupili pod kopuli planetária a položili se do měkkých křesel, pronesl obdivně Bohdanson, že to už by mu za těch šedesát korun klidně stačilo. Na rozdíl od Washingtonu se tu promítalo na strop planetária, což plastický dojem z filmu ještě umocňovalo. Tříčtvrtěhodinová balada o Zemi se záběry světadílů z kosmických raket, snímky bouřky natáčené uprostřed mraků a hlavně s manifestací něčeho, o čem si může náš postsocialistický svět stále ještě nechat jen zdát - ekologického citění. Tak trochu jsem myslel na to, kde ten film uvidím potřeť (šel bych na něj zas!!), nebude to třeba za rok v Praze?

Jeli jsme se uklidnit do Café Rust na Guldbergsgade. Rockový klub a občerstvovací stanici pro mládež a její přísluhovače majitelé pojmenovali podle Mathiase Rusta, který, jak kdysi napsaly naše noviny, "z nerozváženosti" v malém sportovním letadle překročil hranice sovětského Ruska a přistál v Moskvě na Rudém náměstí poblíž Mauzolea V.I. Lenina. Do sympatické a levné zahradní kavárničky pražilo slunce, převaha světlých dívek a nezbytných kol před vchodem nás upozorňovala, že jsme v Kodani, jinak je tenhle typ mládeže naprosto internacionální. Většinou studenti, sem tam někdo s hlavou víc dohola, občas anarchisti. Ti se mimochodem v Kodani označují BZ = Besat neboli Obsazeno. Myšleno je obsazování opuštěných domů, ve kterých se vždycky zabeďní a pak se potýkají s policií. Inu, mládí, jak by řekl Fráňa Šrámek.

TYKAJÍ POLICAJTŮM!

Poslední kodaňský večer jsme strávili na večeři u Ebbeho a Helle na předměstí v jejich domě nedaleko sympatické vodní nádrže uprostřed lesa. S Ebbem a Helle jsme se seznámili, když jsme s mou ženou Ivou měli jednou takový hlad, že jsme šli do restaurace na náměstí bři Synků. Posadili nás naproti dvěma lidem, podle vizáže jasných bergmanovců. Ona růžolíci s upravenou trvalou (rehabilitační terapeutka z ústavu pro pohybově postižené děti), on šedovlasý a šedovousý zubař blíže padesátky. Zírali tehdy velmi bezradně do jídelního lístku, který byl (sic!) pouze v jazyce českém. Překládali jsme jim do angličtiny jeleny po myslivecku s brusinkami a nakonec jsme je pozvali na druhý den na kafe. Te_ nám s Bohdansonem toto pozvání oplatili.

Prošli jsme se parkem, probírali to, na co naše slovní zásoby stačily, a povečeřeli: jídlo bylo vegetariánské a francouzské, káva italská, víno španělské, koláč dánský, hovořili jsme anglicky o dceři našich hostitelů, která je s italským přítelem na dovolené v Recku, a vzpomínali jsme na Prahu. Snad proto nás nakonec zase trochu překvapilo, že naši hostitelé horlivě brojili proti těm nešťastným maastrichtským dohodám. Ebbe se dokonce velmi rozvášnil: "Ztratili bychom demokracii!" řekl důrazně.

Já: "Samozřejmě jste také proti výstavbě mostu přes moře do Švédska." Ebbe: "Jistě." Snažil jsem se uchránit pohodu: "Já osobně mám mosty rád, protože neumím plavat." Tak jsme se zasmáli a přešli na jiné téma. Dobřej för, ne?

Zkuste si někdy prohlédnout cestovní deníky nebo fotografické album lidí z cizí země, kteří navštívili Prahu. (Ebbe a Helle by vám je určitě ukázali rádi.) Z toho, co se při takové příležitosti většinou dozvím, usuzuji, že poznat nějakou cizí zemi či město takové, jaké skutečně je, případně o tom ještě napsat něco, co by se aspoň trochu blížilo pravdě, snad ani nejde. Tak promiň, vážený čtenáři...

Během posledního nočního klábosení s Dášou a Erikem jsme se dozvěděli další tuny zajímavých informací. Například i to, že si Dánové velmi často tykají.

"Já dokonce tykám i policajtům," řekla Dáša. To u nás by z toho hned bylo "ty vole", napadá mě okamžitě. Dáša jako by mi četla myšlenky:

"Jenže tady si lidi nenadávají."

A pokračuje další šokující zprávou:

"Dánové neberou nikdy úplatky. Kdyby jim ho někdo dal, strašně by je to urazilo."

No comment.

Odjíždíme ráno za mohutného mávání, rukou potřásání a částečného líbání.

ŠKODA, ŽE JSME NEBYLI V HUNDESTEDU

A jeli jsme na západ a z nedostatku času nikoliv na severozápad do Hundestedu, kam mne srdce táhlo. Chápu, že podívat se na dům, kde žil Knud Rasmussen, etnograf a polární badatel, v roce 1917, je trochu zbytečná zájizdka. Mohlo by to dopadnout třeba ještě hůř než exkurze do ložnice Karen Blixenové před několika dny. Co kdybychom tam našli dům plný korábů ve flaškách...

Blbost - Rasmussen, syn dánského duchovního a Eskymačky, určitě v životě nevyrobil ani jeden koráb v láhvi, ne že by nechtěl, nebyl čas. Vyrostl v Grónsku a studoval v Kodani. Zúčastnil se obrovského množství polárních expedic a také nejdelší saňové výpravy v dějinách arktického bádání. Trvala patnáct měsíců a on, zatímco byl pokládán za pohřešovaného, urazil osmnáct tisíc kilometrů. Rasmussenova výhoda byla v tom, že se uměl žít jako Eskymák, a tudíž vyrazil jen tak nalehko. Zatímco ostatní s sebou vláčeli potraviny, on si je vždycky někde odchytil.

Nejslavnějším dánským objevitelem byl nejspíš Vítus Bering (1681 - 1741), po kterém se dnes jmenuje průliv, ostrov, moře i cesta. Cesta to není ledajaká: ve svém průlivu našel Bering pruh dna moře, po kterém kdysi prý nejspíš přešel člověk do Severní Ameriky. Jeho život je na román, ale ten už určitě někdo napsal.

Spisovatel Ludvig Mylius-Erichsen zorganizoval v roce 1904 "dánskou literární expedici" do západního Grónska. Jejím cílem mimo jiné bylo "využití cesty jako inspirace pro umělecká díla". Po třech letech na další expedici zahynul. Jeho přítel, Eskymák Jørgen Brønlund, se vydal se zápisky a výsledky bádání na svou poslední cestu k pobřeží, živil se kůží z opasku a doufal, že jeho tělo někdo najde. Nakonec se tak stalo, a proto Erichsenova výprava nebyla marná. Jiný známý dobrodruh Ejnar Mikkelsen spolu s I. Iversenem našel zbylé dokumenty, ale až v roce 1910. Když se s nimi vrátili na základnu, zjistili, že jejich loď se mezitím potopila a posádka byla odvezena na lodi lovců tuleňů. Oba potom strávili dva roky v ledové pustině a byli zachráněni až uprostřed roku 1912. Mikkelsen pak podnikl ještě další cesty a dožil se 91 let.

Protože hrozilo, že se s Bohdansonem nedostaneme včas na základnu do Prahy, vynechali jsme Rasmussenův Hundested a nabrali směr Roskilde.

KRÁLOVNA DAGMAR VRINGSTEDU LEŽÍ...

Do Roskilde přijíždíme zhruba měsíc po konání tradičního hudebního festivalu za účasti 65 000 lidí, jednoho z největších v Evropě, a asi 820 let po postavení místní katedrály pod velením známého biskupa Absalona. Od té doby se katedrála desetkrát představovala a dneska je to obrovská stavba se třemi věžemi a třiceti osmi pohřbenými dánskými šlechtici. V kapli Christiana I. je kamenný sloup a na něm je přesně zakreslena výška některých vzácných hostů této katedrály. Úplně nejvyšší byl Petr Veliký, jehož rekord činí 207 centimetrů. Oblíbený Christian X. je s 202 centimetry hned druhý. Nejmenší postavu měl thajský král, ale jeho význam jistě nebyl o nic menší.

V Dánsku zřejmě existuje tradice, že když je nejhůř potopí se lodi a přístav se zablokuje. Když to Dánové udělali naposled Němcům (29.8.1943) a potopili si část vojenského loďstva, Němce to tak naštvalo, že obsadili královský palác Amalienborg. Potápěcí obvykle pravděpodobně zavedli dánští Vikingové někdy počátkem 11. století v Roskildském fjordu, když se bránili proti Norům. Zbytky vikingských lodí byly z bahna vyloveny v roce 1962 a dneska se chodí turisté koukat na jejich kostry do roskildského muzea. Taky jsme tam byli. Bohdanson okukoval ty trosky, já v bufetu pojídal dort a luštil knížku o vikingských mýtech. Já jsem vždycky spíš na mýty než na techniku. To se vyplácí až do té doby, než píchnete pneumatiku.

K nejužším stykům mezi Dány a Čechy v historii došlo počátkem třináctého století. Vypráví o tom prý dodnes živá dánská lidová písnička Královna Dagmar v Ringstedu leží:

"Dagmar přišla do vlasti, i plesá Dánsko věrně, rolník, měšťan blaze žil bez daně a berně, ta panna přijela ze slavné české země..." Zpíval bych tu píseň, kdybych znal melodii, zrovna jsme totiž měli ringstedskou katedrálu svatého Benedikta.

Tak aspoň líčím Bohdansonovi, co jsem vyčetl z knih:

Přemysl Otakar I. byl mimo jiné velký diplomat. Svou první (Adlétu Míšeňskou) i druhou manželku (uherskou princeznu Konstancii) zapuzoval a zase si znovu bral podle toho, jak se zrovna vyvíjela zahraniční politika. Dceru Markétu, kterou mu povila Adlét, provdal za slavného dánského krále Valdemara II. Vítězného, který byl známý svými triumfy ve válkách s pobaltskými Slovy. Když podle legendy přibyl do Prahy v roce 1205 Valdemarův vyslanec Strange Ebbesøn, mám takové tušení, ač jsem u toho nebyl, že už bylo všechno dojednáno. Ebbesøn se prý utkal s Markétou ve hře v šachy a "vyhrál ji pro svého krále". Svatba byla zanedlouho v Lübecku. V Dánsku začala Markéta páchat samé dobré skutky. Hned o svatební noci prý požádala Valdemara, aby jako dar pro ni propustil všechny

otroky, a tak si ji dánský lid brzy tak zamiloval, že ji přejmenoval na Dagmar (Paní dne), a když v roce 1213 předčasně zemřela, složil o ní tu píseň.

Dánové se s tím příběhem vypořádali písní, horší to bylo v literatuře naší. Třebízského román jsem nenašel odvahu přelouskat, stačil mi epos Dagmar od Svatopluka Čecha. Než člověk přetrpí hru v šachy mezi Ebbesřnem a hlavní hrdinkou, uplyne zhruba pětáctýřicet stránek, svatba začíná na straně devadesát. Člověk to musí brát jako odstrašující příklad. Tak raději rychle pryč z Ringstedu.

Míjíme Sorř, město, kde je pochován Ludvig Holberg, autor Úvodu do dějin nejvýznačnějších evropských států, osvícenec a klasik dánského dramatu. Svištíme přes Slagelse. Když jsme s Erikem probírali náš cestovní plán a já řekl, že mimo jiné chci do Slagelse, zeptal se mě udiveně: "Proč?" Když pak musíte nahlas prohlásit před celou společností, že proto, že tam chodil Hans Christian Andersen do školy, už vám návštěva takového města nepřipadá tak důležitá. Doma nad knihami jsem si vůbec nedovedl představit, že bychom tam mohli nezastavit.

Stejně jsme tam aspoň na minutku zastavili: Před námi se na křižovatce zčistajasna srazila dvě auta. Oba řidiči vystoupili a začali o tom diskutovat.

Nikomu to neříkejte, ale Dánové, řekl bych, nejsou moc dobří řidiči. Jsou na totiž moc zdvořilí, moc opatrní a příliš dodržují dopravní předpisy, zejména omezení rychlosti. Ve městech opravdu jezdí padesátkou, a než vyjedou z vedlejší na hlavní silnici, uplyne přesně ta doba, za kterou by se běžný Newyorčan rozhodl řidiče před sebou zlikvidovat střelnou zbraní. Největší starosti nám dělala povinnost mít za jízdy za všech okolností rozsvícená světla. Slunce pražilo, my svítili, a pak jsme vystoupili a světla samozřejmě nechali zapnutá. Ale když jsem přitvrdil a nerozsvítil, vždycky se našel nějaký přísný chodec a jeho napražený ukazovák.

Pár kilometrů od Slagelse se nachází vikingská pevnost, ve které asi před jedním tisícem let žilo přibližně tisíc tři sta obyvatel. Procházeli jsme troskami kruhové hradby, kde už žádné vikingské domy nebyly, zato se tam pásly ovce. Bohdanson mi položil sugestivní otázku:

"Už tě někdy honil beran?" Přiznal jsem se, že nikoliv.

"Když chtějí, umějí ty potvory hrozně rychle utíkat," dodal suše, a po chvíli:

"Proradná zvířata."

V tom horku vytvořil takovou psychózu, že jsem se opravdu těch neviných zvířátek začal trochu bát. Zavolał jsem na ně:

"Nic jsem vám neudělal, jsem váš přítel, ani vás nejím!"

Jedna z nich zabečela, asi nerozuměla česky.

Prokličkovali jsme mezi jejich trusem a šli se podívat na veliké vikingské stavení, které bylo v předsíni vybavené videem a kolem jezdil chlápek na vozíku na sekání trávy a ten řev by probudil mrtvého. Ale Vikingové nikde.

NA FYNU SE NEZAMYKÁ

Na problém dánských mostů už jsme narazili. Je to zřejmě psychická záležitost, na jedné straně velkorysé plány staveb a na druhé nechut' k nim. "Proč bychom měli stavět dálnice a mosty z Německa do Švédska?" zní téměř unisono z úst snad všech našich dánských přátel.

Nejsympatičtější teorii dánských mostů má ovšem Erik.

Reprodukuje Dáša:

"Erik říká, že Češi se pořád stressujou a honí se za něčím, nikdy nemají čas se zastavit a přemýšlet. To je to, co my v Dánsku zatím ještě máme, když se musíme přepravovat z jednoho ostrova na druhý parníkem. Až postavíme mosty, skončíme jako Češi."

S mostem ze Sjællandu na Fyn to ovšem přehnali. Turistické prospekty pro tento rok hlásaly, že je to hotová věc, a já už se těšil, že si dám kafe na výstavě, která měla ukazovat, jak se tento rekordní most stavěl. Když jsem to říkal v Kodani Erikovi, smál se a povídal, že tam žádný most není. A opravdu - z jednoho břehu asi do půlky průlivu trčí rozestavěné pilíře a ze sjéllandské strany se vrtá tunel na malý ostrůvek Sprogř a z ostrůvku na Sjælland. Díra má zatím asi sto metrů.

A tak jsme museli s autem opět na trajekt, což nás moc nepotěšilo, zdrželo a připravilo o dost peněz i iluzí.

Ale hned jak jsme sjeli na ostrov Fyn, nebyl čas na to myslet. "Na Fynu jsou všechny rostliny dvakrát tak velké než jinde," říkal Erik. Je to zahrada Dánska, něco jako Litoměřice v Čechách, ale vážně.

Chtěli jsme stihnout vodní zámek Egeskov, který patří k perlám tohoto ostrova, aby nám tam nezavřeli a mohli jsme projít i velkou výstavu historických aut, po nichž toužil Bohdanson. Proto jsem jel asi tak o třicet kilometrů za hodinu rychleji, než se smělo. A tu kde se vzali, tu se vzali policajti a silniční kontrola. Vystupoval jsem s předsevzetím, že budu o svůj řidičák bojovat s nazazením svého i Bohdansonova života, ale dánský policista nebyl žádné Švýcar.

Zahleděl se do mých dokumentů a povídá:

"Czecholand?"

Já jsem překvapeně přikývl a on řekl anglicky něco jako: "Pokračujte." A vrátil mi papíry. A ještě se usmál.

"Až budeš potřebovat, vzpomeň si na mě," zahuhlal jsem sám sobě pod vousy. To jak pořád vyprávím své dcerce Zlatovlásku.

Czecholand? Tož dobrá...

Egeskov jsme stihli, Bohdanson byl nadšen auty, dokonce tam měli i hasičský vůz, a na to prý on se vždycky specializoval. Mě to taky bavilo, četl jsem mu dánské cedulky s údaji o maximální rychlosti, spotřebě a o koních. Koní měla ta auta opravdu hodně, i když - a te_ dovolte markovičovský vtip - nechápu, jak se tam tolik zvířat může vejít.

Namířili jsme si to na jih směrem na Svendborg a pak podél pobřeží do Ballenu. Úzký Svendborský průliv odděluje Fyn od ostrova Tšinge, místa, kam se uchýlila švédská tanečnice Elvíra Madiganová se svým milencem, zběhlým oficírem. Došly jim úspory, ona zkoušela vydělávat tancováním v hospodě, vrátit se do Švédska nemohli. Nakonec se oba ve městečku Bregninge zastřelili. A Bo Widerberg o tom natočil film.

Ale už jsme na Andersenově ostrově, tak pohle_ me přes Tšinge o pár kilometrů dál na Langeland. Tam se v Rudkřibingu narodil velký Andersenův přítel, mimo jiné i učitel chemie a také Hans Christian - Řrsted, fyzik, původně samouk, jeden z objevitelů elektromagnetismu. Když si Andersenovi přátelé kladli otázku, jestli to jeho "předělávání starých lidových pohádek", ono přebásňování originálu, není ztrátou času, jediný, kdo ho v dopise ujistil, že v pohádkách je právě jeho největší síla, byl Řrsted.

Přijíždíme na břeh moře do vesničky zvané Ballen a hledáme dům pana Birgera Mřllera, kterému včera Erik telefonoval z Kodaně, aby nás nechal přespat.

"Je to asi nejlepší dánský malíř," povídal později.

"Bydlili jsme spolu v Arhusu před lety v takové komuně ještě s několika herci. Pak herci dostali někde angažmá a on se rozhodl, že pojede studovat do Polska. Když měl všechno vyjednané, říkal jsem mu, že ten dům te_ už sám neutáhnu, a on na to, že bych měl taky jet někam studovat, třeba do Prahy. Tak jsem jel, tenkrát to šlo zařídit docela snadno."

Jediný problém prý byl v tom, že Mřllerovic tříměsíční nemluvně má žaludeční koliku a oni nemají čas se nám věnovat. Tak jsme tam přijeli, domluvili se, že vyrazíme ještě ten večer do Odense a že se vrátíme v noci. "Nebude zamčeno a nechám svítit světlo", řekl pan Mřller. Dal jsem mu své elpíčko, aby věděl, že nejsem žádný vořezávátko. Šílel radostí, aniž bychom si toho všimli.

S ČERNOU KOČKOU V POSTELI

Do Odense zbývalo zhruba čtyřicet kilometrů. Zaparkovali jsme tam u divadla a jali se hledat Andersenův rodný domek. Muzeum bylo zavřené, protože před několika dny se tam někdo vloupal a ukradl - a te_ si nechci vymýšlet - tuším nějaké hračky nebo ošklivé kačátko či cínového vojáčka, nevím. Ale ta část Odense, kde se nachází Hans Jensens Stréde 39 - 43, je útulná. Malebnost není ničím narušena. V jiných částech města je to trochu horší. Chtěl jsem vidět slavnou katedrálu svatého Knuta, u které Hans Christian pozoroval jako dítě kometu, tak jsme tam šli. Katedrála je skvostná, kostel svatého Albana nedaleko je také nádherný, ale nějaký idiot vystavěl hned vedle jakousi požární zvonici, světlou, hranatou a odpornou, jak už jen taková zvonice dokáže být. A naproti katedrále, kousek za nádhernou korpulentní šťabajznou od sochaře Gerharda Henninga - panelákový obchodní dům. Jako v Táboře na historickém náměstí, když vystavěli budovu krajského výboru komunistické strany! Ještěže se toho Andersen nedožil.

Hans Christian Andersen se narodil v Odense 2. dubna 1805. Jeho otcí obuvníkovi bylo necelých 22 let a teprve nedávno se stal mistrem. K výrobě manželské postele použil máry, které "nedlouho předtím nesly v celé okázalosti a nádhře rakev zesnulého hraběte Trampa. Na posteli zůstaly tu a tam pruhy černého sukna upomínkou na pohřební parádu." Tak píše H.CH.A. ve své Pohádce mého života, v níž vzpomíná na dětství a umělecké začátky.

Mě zaujala postava Šíleného Dědečka, který, když s malým Andrsénkem mluvil, onikal mu. Vyřezával zvláštní figurky lidí se zvířecími hlavami, okřídlená zvířata a podivuhodné ptáky a rozdával je po vesnicích za jídlo. Dnes, v dobách Disneylandů a Bonbonlandů, by se mu jistě dařilo...

Andersenův život byl plný proher a neštěstí, od nešťastné lásky až po závist a zlobu, jakým je častován snad každý génus. Nakonec žil stále na cestách a říkal, že netrpí steskem po domově, ale spíš strachem z domova. Psal dramata, větší prózy i básně. Jeho "filozofický román" Být či nebýt, však zcela propadl. Pohádky mu na sklonku života přinesly světovou slávu. K sedmdesátinám mu gratuloval i král Christian Devátý a kromě jiných dáreků dostal i svou Pohádku o matce vydanou v patnácti jazycích. Zemřel v Kodani 4. srpna 1875.

Našli jsme restauraci plnou svůdných servírek a Bohdanson si dal Papa-biftek a pak to nesnědl a řekl, že jsou v tom flaksy. Já jsem využil známé skutečnosti, že na Fynu je každá rostlina dvakrát tak velká, a zaplatil jsem si studený zeleninový bufet, z něhož pak můžete jíst, kolik chcete. Dal jsem si to celé dvakrát a bez příloh - brokolici, houby, ananas, salát, kukuřici, mrkev, olivy a vůbec snad všechny produkty rostlinné výroby světa a všechny byly dvakrát tak velké než jinde.

Dům na pobřeží moře byl skutečně osvětlen a čekaly na nás dvě velké matrace a dvě sklenice piva na dobrou noc. Neodolal jsem a přečetl Bohdansonovi báseň dánského poety a pianisty Bennyho Andersena z knížky: Má velká doba byla malá:

DIETA

Krevety vysoušejí rohovku
ze sádla jsou uhry
palačinky leží ploše v žaludku
vepřové není dobré pro srdce
ryby nejsou dobré pro řezníka
kuře není dobré pro kuře
karbanátky nejsou dobré pro nic
žádnou kroupovou polévku v těhotenství
žádnou cibuli v manželství
sladké je hříšné
kyselé je nebezpečné
slané krátí život
hořké ho protahuje
z marmelády jsou zplihlé uši
lodní suchary stahují plovací měchýř
z vajec rostou křivě ruce
sýr má vliv na čich
křen má vliv na chuť
koláče mají vliv na sluch
ředkvičky omezují obzor
hrách zaráží vývoj
květák bere rozhled

snídaně bere chuť k jídlu
večeře ji povzbuzuje
jídlo není dobré pro žaludek
život je nezdravý
chlamst
chlamst
chlamst

(překlad František Fröhlich)

Bohdanson se smál a já s ním a ve mně rostly ty květiny a v něm bučel býk. V noci mu zničehonic vlezla do postele černá kočka a nikdo neví, co to vlastně znamená.

ZÁKLADEM VŠEHO JE KRÁVA

Ráno. Ticho. Jsme v ráji. Nezbyvá než přemýšlet, jestli člověk náhodou nežije úplně špatně. A pak si popravdě odpovědět, že ano. Vždycky říkám, že ve městě je příroda zajímavější než na venkově, ale když se člověk takhle probudí, podívá se z okna, tam je zahrada a ta se mírně svažuje k altánku nad mořem a nikde žádný dehet ani odpadky ani popelnice... Ptám se malíře: "Vy tady i pracujete? Já bych měl pocit, že jsem dosáhl už všeho a jsem v předpokoji ráje, kde už ani nic dělat nemá smysl." Pan Mřller odpoví:

"Člověk se musím taky něčím živit."

Už je tu zvyklý a nezažívá po ránu takové šoky jako my. Paní Mřllerová přináší tříměsíčního Mřllerka, kterému už je mnohem líp, a vypráví, že se s ním chystají vyrazit na dovolenou do Řecka. Bohdanson, který má stejně staré dítě, to odrovná. Snídáme a bavíme se.

Paní Mřllerová je mimochodem dcera dánského filmového režiséra Henninga Carlsena, který dal v šedesátých letech švédskému herci Peru Oscarsonovi hlavní roli ve své adaptaci Hamsunova románu Hlad a byla z toho cena za mužský herecký výkon na festivalu v Cannes. Ale o filmu se nebavíme, a už vůbec ne o rodičích. Bohdanson se opatrně ptá na Maastrichtské smlouvy a rozhovor se stáčí na politiku. Do hry vstoupí snad jen jeden dosud neslyšený argument - malíř ukáže na synka a povídá: "Nechci, aby kvůli tomu, co se dohodne v Bruselu, musel jít střílet do Jugoslávie."

Po skvostné snídani, při níž se rozhodují, jestli tu nemám zůstat bydlet, nám malíř přináší na oplátku za desku katalog se svými kresbami. Děkujeme a jedeme dál.

Lezeme na věž ve Fíborgu a bojíme se, že je jedenáct a zrovna začnou bít věžní hodiny. Ale jsme tak vysoko, že zvony bijou o patro pod námi. Hledáme tržiště a sochu krávy Audumly a obra Ymera od Kaie Nielsena. Když ji najdeme, první, co nás zarazí, je obrovské Ymerovo přirození. Přitom jde o mýtus o stvoření světa - Kráva prý přivedla na svět prvního člověka, z těla obra Ymera vznikl vesmír. To jsem si nevycucal z prstu, tak to popsal ruský cestovatel Fiš v padesátých letech. "Z masa obra se udělala země, z kostí hory a z mozku oblaka, z krve moře, z vlasů stromy a z lebky nebeská klenba. Ale prazákadem všeho je kráva Audumla a její mléko." Kdo se v tom má vyznat, já jenom soudím, že to, jak Kai Nielsen vypíchnul na svém díle obrovské přirození, má nějaký zvláštní smysl. Třeba tím chtěl říct, že všechno stejně vzniklo za pomoci tohoto.

Fíbořské muzeum je plné Kaie Nielsena, pár dní bych tam vydržel přespávat. Žádnou publikaci o něm ovšem neměli,

snad jen historii kašny na náměstí s ofotografovanými výstřižky z dánských novin, a na ty mě moc neužije. Uvnitř výstavních síní se však ze mě pozvolna stával pygmalionista (což je prý sexuální úchylka, když vás vzrušují sochy). Ze sošky jezevčika jsem byl úplně pať. Z té holky, co si svlékala tričko přes hlavu taky, ale ta byla jako šutr. V jedné síni stála asi třímetrová socha tlustého a důstojného otce rodiny a za ním téměř neviditelná a nenápadně ukrytá malá nahatá dívka.

Po těch nejméně významných silničkách, na kterých máte šanci, že aspoň něco zajímavého uvidíte, pomalu opouštíme ostrov Fyn. Na předměstí Assensu vzpomínám na Dreyerův dvanáctiminutový film Dojeli včas (De nlede fčrgen) z roku 1948, který prý považoval za jeden ze svých nejlepších:

Do přístavu v Assensu připlouvá lo_ a vyjíždějí z ní nějaké motocykly a auto. Jeden z motocyklů, na němž jede mladý muž a žena, všechny brzo předjede. Spěchá. U pumpy se ptá prodavač benzínu, jak rychle mu to jede.

"Sto dvacet kilometrů za hodinu," říká hrdě a dívá se na hodinky. Vyráží, cestou předjíždí různá auta a motorky, občas sledujeme ručičku na tachometru, sem tam řekne třeba o nějakém řidiči, který mu komplikuje předjíždění:

"Blbec."

A jede se dál. Pak najednou chyba, smyk a strom. Střih a vidíme, jak z přístavu vyplouvá velká lo_. A za ní malá lo_ka se dvěma rakvemi na palubě. Dojeli včas.

VYVĚSILI KVŮLI NÁM STÁTNÍ VLAJKU!

My jsme se nikam nehnali. Za nějakou chvíli jsme přešli přes most na Jutský poloostrov a byli jsme zase na evropské pevnině. Kolding, Egtved a Billund. Pár set metrů před slavným Legolandem nás vítaly obrovské kostky dětské stavebnice lego poházené u silnice nedaleko letiště. Teprve za branou této atrakce jsme si uvědomili, kam jsme se to zase vypravili. Hans Christian Andersen celý z lega vypadal tak trochu jako terminátor. Ale když si dáte laťku vkusu patřičně nízko a vydržíte, dokonce se vám líbí, že je tu z této stavebnice postavený celý kodaňský Nyhavn i s hospodou, ve které jste trsali na ty taliánský šlágry. Až se začnete bát, že tam uvidíte sestaveného z lega i sebe sama!

I výstava panenek a vzácných hraček vás třeba pobaví. Ale kovbojské městečko, kde se můžete pseudoprojíždět po pseudokánoji a pak si jako rýžovat jako zlato a vystát kamarádovi ve frontě umělohmotný párek, po kterém mu bude určitě špatně, a k tomu všemu hraje country kapela, proti níž jsou Kamarádi táborových ohňů extratřída, to už taková zábava není. Alespoň ne pro takové přejemnělé intelektuály a snoby, jako jsme my s Bohdansonem. Tak jsme tedy viděli Bonbonland a te_ nás vyděsil i Legoland... Jak asi bude vypadat ten Czecholand??? Nevěděl ten polda něco? Nějak příliš dlouho jsme nečetli noviny.

Máme jiné starosti. Vzpomínáte na historiku z Čapkovy Cesty na sever, jak jakýsi autorův přítel hledal autem v Jutsku horu Himmelbjerget (147 m) a nemohl ji najít, tak se kohosi zeptal a ten mu řekl, že už ji několikrát přejel? My hledáme úplně nejvyšší štít v Dánsku, horu Yding Skovhøj (173 m), abychom ji pokořili. Přijíždíme autem na parkoviště a rozbíjíme cílový tábor. Připravujeme se k útoku na vrchol. Bohdanson si kolem čela omotává noční košili své ženy (kterou má shodou okolností neustále u sebe!) a já vyhrabávám z kufru auta vlečné lano. Bereme si brýle a asi tak čtyři pracovníci televize, kteří tu něco natáčejí na odpočívadle, poplašeně vzhlížejí od práce směrem k nám.

"Jsme horolezci z Prahy," volám na ně anglicky a pak s Bohdansonem mizíme ve křoví. Asi po padesáti metrech ostré chůze lesem, nacházíme místo, které by tak asi mohlo být úplně nejvyšším bodem Dánska. Vítězně se na něm fotíme a na památku tam zanecháváme desetník vyrobený v kremnické mincovně. Je čas sestupu. Ten bývá prý mnohdy ještě nebezpečnější než výstup. Ještěže jsme k sobě připoutáni lanem. Povzbuzujeme se výkřiky: "Dobírám." "V pořádku" "Dobrý!" a podobně. Když scházíme hrdě do tábora, Dánové tleskají. Zdravíme je vztyčenými palci. Dokázali jsme to. Neudělali jsme své vlasti hanbu!

Ľrhus, druhé největší město, mělo v historii trochu víc štěstí než Kodaň. Méně požárů, méně cizích armád. Historické jádro zůstalo zachováno a dnes je z něj základ "starého města". Nejznámější budovou je dům starosty z roku 1597. V roce 1908 byl rozebrán a přenesen na národní výstavu v Ľrhusu. Po výstavě ho zase vrátili na místo a rozhodli se, že zbudují skansen z historických domů z celého Dánska. Je jich tam šedesát pět a jsou v nich dílny, lékařská ordinace, lékárna, stará škola a dokonce fungující poštovní úřad či vodní i větrný mlýn. Je tam hezky a chodí tam milenci.

V postranních uličkách jsme dlouho hledali vhodnou restauraci, kde bychom se navečeřeli, protože jsme jako typičtí Dánové měli v poledne jen frokost. Tak se tu říká obědu, ke kterému se jen zakusuje něco s chlebem, není čas vařit, a hlavním jídlem je večeře. Když jsme asi tři čtvrti hodiny nemohli najít nic vhodného, řekl jsem Bohdansonovi, že bych

bral i frokost a možná by mi stačila i kost... Nakonec jsme se posadili v turecké hospodě, jedli cacik (jogurt s česnekem a okurkami) a pizzu obrovskou jako dvě mlýnská kola. Seděli jsme u okna a pozorovali dvojice lesbiček, které chodily kolem a různě se držely. Vypadaly šťastně.

Erikova sestra a švagr na nás prý čekali už od čtyř hodin. Ona dokonce vyvěsila dánskou vlajku, abychom jejich dům snáze našli. Bylo to milé, i když podle vlajky bychom je asi neobjevili. Oba se smáli a hned volali do Kodaně a Erikův hlas nám odtamtud přeložil, že si máme vzít ráno z lednice, co nás napadne. Dali jsme si pivo před spaním a chvíli klábosili. Švagr - pekař, obrovský vousatý člověk, kterému k vikingské dokonalosti chyběla už jen ta rohatá helma - chodí do práce ve tři ráno, tak jsme šli brzy do postele.

OD HODNĚ SVĚTLÉ AŽ K TMAVÝM ODSTÍNŮM

Je ráno a poslední den. Leje jako z konve. Zbývá nám ještě jedno muzeum - v Silkeborgu. Malíř a keramik Asger Jorn (1914-1973), zakladatel mezinárodní výtvarné skupiny COBRA (Copenhagen, Brussels, Amsterdam), rodák ze Silkeborgu, věnoval své sbírky (5000 děl od 150 dánských i zahraničních umělců) galerii v rodném městě. Po slavném Thorvaldsenovi druhý případ altruismu v dánském výtvarném umění, o kterém jsem slyšel. Bertel Thorvaldsen se v Římě v roce 1837 rozhodl, že své práce, sbírky a peníze věnuje městu Kodaň, kde z nich bude zřízeno jeho samostatné muzeum. Když se vrátil domů a zhlédl stavbu, byl prý tak dojat, že se rozhodl nechat se v jejích prostorách pohřbít. Asger Jorn, když předával své sbírky a dílo zástupcům města Silkeborgu, pronesl zcela jinou větu: "Vlastně ani nevím, proč vám ty obrazy dávám, ale když už jsem se tu narodil, tak si to tedy vezmě." Vzali si to.

Kromě sugestivních prací Asgera Jorna mě zaujala zejména keramika Erika Nyholma, na kterou nás předem upozornil Birger Møller. Zvláště jeho nástěnné keramické talíře. Spatřil jsem je znovu za dvanáct hodin, když jsme stáli už asi tři hodiny v zácpě na německé dálnici a já jsem zlehýnka zavřel oči. Byly krásné.

Asger Jorn nebyl jen provokativním výtvarníkem, ale studoval i dánské tradice a psal různé úvahy s podivnými názvy. Třeba: Verdi a ekonomie.

Loučíme se se Silkeborgem a děláme poslední dánskou zajiždku až do západního Jutska - Herning, Videbæk, Ringkøbing. Ve východním Jutsku je půda úrodnější, kraj, kam jedeme, byl pokryt ledovcem. Je drsný a divoký. Kdo ho viděl, bez problému pochopí, že Dánsko mohlo dát světu nejen Andersena, ale i Kierkegaarda.

Pořád leje. Bohdanson ani slůvkem neprotestuje, když prohlašuji, že musím do Vedersø, vesnice, kde žil pastor a básník z Maribo, prvního městečka našeho vyprávění, Kaj Munk a kde se natáčela slavná Dreyerova filmová adaptace Munkovy divadelní hry Slovo (Ordet), za kterou režisér dostal na festivalu v Benátkách v roce 1955 hlavní cenu.

Je to dílo o potřebě a kráse víry: Ve statku na jutském venkově žije protestantský pastor a jeho tři synové. Jeden z nich, Johannes, se zdá být psychicky nemocen, utíká z domova a členové rodiny po něm marně pátrají v dunách a travinách na pobřeží moře. Tu noc při porodu umírá pastorova snacha, žena jeho druhého syna, i její právě narozené dítě. Rodina a s ní i celá vesnice drží smutek. Pastor se usmíjuje se svým duchovním protivníkem, který dříve odmítl z náboženských důvodů provdat svou dceru za pastorova nejmladšího syna. Místní lékař i kněz i další hosté přicházejí kondolovat. Vtom se vrací i pomatený Johannes, v jehož zázračné schopnosti uzdravovat nemocné a oživovat zemřelé věří jen malá pastorova vnučka. Říká Johannesovi:

"Tak udělej konečně něco, musíš oživit maminku, slíbil jsi mi to!"

"Ale vždyť mi tu nikdo nevěří," odpovídá Johannes.

"Já ti věřím," říká holčička a Johannes jde a probudí zemřelou ženu.

Takový příběh se těžko vypráví. Kdyby ho běžně dávali ve filmových klubech, asi bych se o to ani nepokoušel. Na obranu proti narčení z banálnosti či kýčovitosti takhle převyprávěného díla musím uvést alespoň fakt, že když jsme v Uherském Hradišti vycházeli z kina spolu s cynickými a protřelými znalci všech záludností a pikanterií kinematografie, nikdo ani nehlesl. A neobvykle vysoké procento diváků bylo nuceno použít kapesník...

Přijíždíme do Vedersø a po chvilce hledání nacházíme domek, ve kterém má být něco jako informační kancelář. Je tam i malá výstavka děl Kaje Munka, výstřižky z novin, oznamující jeho zastřelení, pohřeb, fotografie, kresbičky. Kupuji si dvě pohlednice a dávám se do řeči s paní, která mi je prodává. Říkám jí, že jsem krátce před cestou viděl u nás doma ono slavné Dreyerovo a Munkovo dílo, a ona zmizí a za chvíli přinese velkou ohmatanou anglickou knihu plnou fotografií z filmu.

"Ano," potvrzuje mi, "opravdu se natáčelo tady ve Vedersø". A dodává:

"A spousta lidí od nás v tom filmu dělala staty."

Vycházíme ven, jdeme na hřbitov pár desítek metrů odtud. Vane silný vítr a pořád prší. Mám na sobě dokonalou cestovatelskou pláštěnku, Bohdanson je zavěšen na svém aristokratickém deštníku a bojím se, že odletí. Obcházíme kostelní věž. A když se rozhodnu pro druhé kolo, neboť jsme básníkův hrob napoprvé nenašli, slyším Bohdansonův naléhavý hlas:

"Tak tohle ti teda do smrti nezapomenu."

A cítím, že je to napůl úplně vážně a napůl z obrovské legrace. Je to prostě jako tyhle prázdniny.

Jenže ty mraky, hřbitov, vítr a celá ta země kolem je skutečná. A nejspíš skutečnější než my.

Vydávám se ještě jednou kolem kostela. Ten nejméně nápadný hrob se nachází hned u kostelní zdi. Chvilí postojím a pak se pomalu vracím k autu.

Zapomněl jsem vám napsat, že kostelní zídky v Jutsku jsou většinou postaveny z různobarevných kamenů - od hodně světlé přes hnědou, šedivou až k ještě tmavším odstínům. Je to prý proto, že v Jutsku byl odjakživa kamenů na stavbu nedostatek. Lidé sbírali balvany, které sem asi tak před deseti tisíci lety v době ledové dopravily ledovce z Norska, ze Švédska či z Finska. Když nějaké kameny ze stavby zbyly, odvezli je zase jinam, a tak docházelo k jejich dalšímu mísení. Kostel ve Vedersø je právě takový.

EPILOG

Za zhruba dvacet hodin vystupuji z automobilu v Praze na Malé Straně a nacházím ve schránce pohlednici z Kodaně s následujícím textem:

"Milý Jane! 20.8.92

Posílám Ti pěkné pozdravení z Království dánského. Nic shnilého jsem tu neobjevil, alespoň nic, co bysme neznali od nás. Každý Dán má na zahradě stožár s dánskou vlajkou a popeláři tu jezdí v půl devátý. Vrchní díl plavek je k vidění jen zřídka. Hezký zbytek léta a krásný podzim

přeje Brabenec Pavel
(nevzpomínej - neznáš)"

k o n e c